

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ
N U T A R I M A S

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS ENERGIJOS IŠTEKLIŲ RINKOS ĮSTATYMO
KONCEPCIJOS PATVIRTINIMO**

2011 m. rugsėjo 28 d. Nr. 1137
Vilnius

Lietuvos Respublikos Vyriausybė n u t a r i a:

1. Patvirtinti Lietuvos Respublikos energijos išteklių rinkos įstatymo koncepciją (pridedama).
2. Pavesti Energetikos ministerijai per 2 mėnesius nuo šio nutarimo įsigaliojimo parengti ir Lietuvos Respublikos Vyriausybei pateikti Lietuvos Respublikos energijos išteklių rinkos įstatymo projektą, taip pat įvertinti kitų šiuo nutarimu patvirtintoje koncepcijoje nurodytų įstatymų nuostatas ir prireikus parengti ir Lietuvos Respublikos Vyriausybei pateikti šių įstatymų pakeitimo įstatymų projektus.

MINISTRAS PIRMININKAS

ANDRIUS KUBILIUS

ENERGETIKOS MINISTRAS

ARVYDAS SEKMOKAS

PATVIRTINTA
Lietuvos Respublikos Vyriausybės
2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimu Nr. 1137

LIETUVOS RESPUBLIKOS ENERGIJOS IŠTEKLIŲ RINKOS ĮSTATYMO KONCEPCIJA

I. TEISINIS KONCEPCIJOS RENGIMO PAGRINDAS

1. Lietuvos Respublikos energijos išteklių rinkos įstatymo koncepcija (toliau – Koncepcija) parengta įgyvendinant Nacionalinės energetikos strategijos įgyvendinimo 2008–2012 metų plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. gruodžio 27 d. nutarimu Nr. 1442 (Žin., 2008, Nr. [4-131](#)), 7.5 punktą ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008–2012 metų programos įgyvendinimo priemonių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. vasario 25 d. nutarimu Nr. 189 (Žin., 2009, Nr. [33-1268](#)), 3 lentelės XII skyriaus 330, 332, 333, 342, 347 ir 350 nuostatas.

II. ĮSTATYMO REGULIAVIMO DALYKO IR TIKSLŲ BENDROJI CHARAKTERISTIKA

2. Koncepcijos pagrindu siūloma parengti Lietuvos Respublikos energijos išteklių rinkos įstatymą (toliau – Įstatymas), kuriame bus nustatyti formuojamos naujos Lietuvos Respublikos energijos išteklių rinkos organizavimo, administravimo, reguliavimo, priežiūros ir kontrolės teisiniai pagrindai, taip pat reglamentuoti prekybos elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis, gamtinėmis dujomis ir centralizuotos prekybos biokuru ir naftos produktų atsargomis visuomeniniai santykiai.

3. Kadangi Įstatyme bus reguliuojami prekybos energijos ištekliais teisiniai santykiai, tiesiogiai veikiantys valstybės energetikos politikos tikslų ir uždavinių įgyvendinimą, taip pat ekonominius ir socialinius procesus, be kita ko, susijusius su energijos tiekimo saugumu ir vartojimu gyventojų poreikiams užtikrinti, šie visuomeniniai santykiai priskirtini prie prioritetinių energetikos sektoriaus teisinio reguliavimo sričių. Svarbiausieji visuomeniniai santykiai turi būti reglamentuojami įstatymų, o ne jų įgyvendinamųjų teisės aktų, taigi formuojamos naujos energijos išteklių rinkos teisinius santykius nuspręsta reglamentuoti įstatymu.

4. Įstatymo paskirtis – papildyti ir išplėtoti prekybos energijos ištekliais tvarką ir sąlygas, kiek to nereglamentuoja Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymas (Žin., 2000, Nr. [66-1984](#); 2004, Nr. [107-3964](#)), Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymas (Žin., 2000, Nr. [89-2743](#); 2007, Nr. [43-1626](#); 2011, Nr. [87-4186](#)), Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas (Žin., 2011, Nr. [62-2936](#)) ir Lietuvos Respublikos naftos produktų ir naftos valstybės atsargų įstatymas (Žin., 2002, Nr. [72-3008](#)), atsižvelgiant į atitinkamus šių įstatymų pakeitimus. Taigi Įstatyme įtvirtintas teisinis reguliavimas papildys ar atitinkamai pakeis prekybos energijos ištekliais teisinius santykius, šiuo metu reglamentuojamus įstatymų. Atsižvelgiant į tai, Įstatymo reguliavimo dalykui priskiriamų visuomeninių santykių teisiniai pagrindai taip pat turi būti įtvirtinti Įstatyme.

5. Įstatymo reguliavimo dalykas – visuomeniniai santykiai, susiję su Lietuvos Respublikos energijos išteklių rinkos organizavimu, administravimu, reguliavimu, priežiūra ir kontrole, taip pat prekyba elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis, gamtinėmis dujomis, centralizuota prekyba biokuru ir naftos produktų atsargomis.

6. Bendrieji Įstatymo tikslai yra šie:

6.1. nustatyti energijos išteklių biržos organizavimo, administravimo ir reguliavimo teisinius pagrindus;

6.2. nustatyti energijos išteklių biržos operatoriaus teisinį statusą ir sureguliuoti jo santykius su kitais energetikos sektoriuje veiklą vykdančiais asmenimis;

6.3. sudaryti galimybes energijos išteklių rinkos dalyviams efektyviai konkuruoti energijos išteklių rinkoje ir naudotis skaidria, aiškiai sureguliuota ir nediskriminaciniais pagrindais veikiančia centralizuota prekybos energijos ištekliais sistema;

6.4. suvienodinti prekybos energijos ištekliais skirtinguose energetikos sektoriuose teisinį reguliavimą;

6.5. sudaryti prekybos elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis ir elektros energijos išvestinių priemonių rinkos tolesnės plėtros teises sąlygas;

6.6. užtikrinti gamtinių dujų tiekimo ir prekybos diferencijavimą – sudaryti teises sąlygas efektyviai prekiauti gamtinėmis dujomis;

6.7. sudaryti sąlygas energijos išteklių rinkos dalyviams efektyviai prekiauti biokuru ir naftos produktų atsargomis – sukurti centralizuotą elektroninę prekybos sistemą;

6.8. užtikrinti darnią, skaidrią ir integralią efektyvia konkurenciją ir nediskriminavimu pagrįstos energijos išteklių rinkos plėtrą.

7. Įstatymas reglamentuos energijos išteklių rinkos, energijos išteklių biržos, energijos išteklių biržos operatoriaus ir energijos išteklių biržos dalyvio koncepciją – įtvirtins atitinkamų sąvokų apibrėžtis ir nustatys susijusių visuomeninių santykių dalyvių (energijos išteklių biržos operatoriaus ir energijos išteklių biržos dalyvių) teisinį statusą. Įstatyme bus nustatyta, kad:

7.1. energijos išteklių rinka – asmenų, išgaunančių, gaminančių, paruošiančių, transportuojančių, persiunčiančių ir (ar) tiekiančių energijos išteklius, santykių visuma, apimanti didmeninę prekybą energijos ištekliais;

7.2. energijos išteklių birža – centralizuota didmeninės prekybos energijos ištekliais vieta, kurioje Įstatymo nustatyta tvarka ir sąlygomis prekiaujama elektros energijos išvestinėmis priemonėmis ir gamtinėmis dujomis, centralizuotai prekiaujama biokuru ir naftos produktų atsargomis;

7.3. energijos išteklių biržos operatorius – asmuo, Įstatymo nustatyta tvarka ir sąlygomis organizuojantis centralizuotą prekybą energijos ištekliais, administruojantis energijos išteklių biržą ir turintis energetikos sektoriaus nacionalinės reguliavimo institucijos išduotą energijos išteklių biržos operatoriaus licenciją;

7.4. energijos išteklių biržos dalyvis – asmuo, prekiaujantis energijos ištekliais Įstatymo nustatytais būdais ir registruotas energijos išteklių biržos duomenų sistemoje.

8. Lietuvos Respublikos energetikos įstatymo (Žin., 2002, Nr. [56-2224](#)) 2 straipsnio 3 dalis energijai priskiria elektrą, šilumos energiją ir gamtines dujas. To paties straipsnio 5 dalyje energijos ištekliai apibrėžiami kaip gamtos ištekliai ir jų perdirbimo produktai, kurie naudojami energijai gaminti. Kuriamoje naujoje energijos išteklių biržoje numatoma prekiauti tokia energija ir (ar) energijos ištekliais, kurių naudojimas tiesiogiai veikia visuomenės interesus per elektros energijos, šilumos energijos ir gamtinių dujų kainas, taip pat per nustatytus reikalavimus kaupti ir atnaujinti naftos produktų ir (ar) naftos valstybės atsargas. Įstatymas reguliuos prekybos energijos ištekliais teisinius santykius, kiek to nereglamentuoja kiti įstatymai, reguliuojantys įvairių energetikos sektorių – elektros energetikos, gamtinių dujų, atsinaujinančių išteklių energetikos ir naftos – teisinius santykius, kaip nurodyta Konceptijos 0 punkte.

9. Įstatymas reglamentuos visuomeninius santykius, susijusius su prekyba šiais energijos ištekliais:

9.1. elektros energija – pagal ilgalaikės elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartis didmeninėje elektros energijos rinkoje tiek, kiek elektros energijos rinkos dalyviams, prekiaujantiems „diena-prieš“ elektros energijos biržoje, reikia elektros energijos rinkos kainų rizikos valdymo;

9.2. gamtinėmis dujomis – didmeninėje gamtinių dujų rinkoje;

9.3. biokuru – kiek šis biokuras bus naudojamas elektros ir šilumos energijai gaminti, kai gaminama šiluma skirta tiekti į centralizuoto šilumos tiekimo sistemas;

9.4. naftos produktais – kiek šie naftos produktai bus skirti valstybės naftos produktų atsargoms sudaryti, kaupti, tvarkyti ir naudoti.

10. Elektros energijos, gamtinių dujų, biokuro ir naftos produktų rinkos dalyviai energijos išteklių biržos veikloje galėtų dalyvauti savo pasirinkimu, Įstatyme ir jo įgyvendinamuosiuose teisės aktuose nustatyta prekybos energijos išteklių biržoje tvarka ir sąlygomis, tai yra rinkos dalyviai turėtų teisę prekiauti energija ir (ar) energijos ištekliais ir kitais teisės aktuose numatytais būdais, taip pat ir kitose Lietuvos Respublikoje ar kitose valstybėse veikiančiose biržose. Energetikos sektoriaus nacionalinė reguliavimo institucija, teisės aktų nustatyta tvarka tvirtindama valstybės reguliuojamas kainas asmenims, vykdančioms energetikos sektoriuje licencijuojamą veiklą, susijusią su elektros energijos ir šilumos gamyba naudojant biokurą, kai gaminama šiluma skirta tiekti į centralizuoto šilumos tiekimo sistemas, privalėtų vadovautis biokuro produktų kainomis, ne didesnėmis už tas, kurios susiformuoja energijos išteklių biržoje.

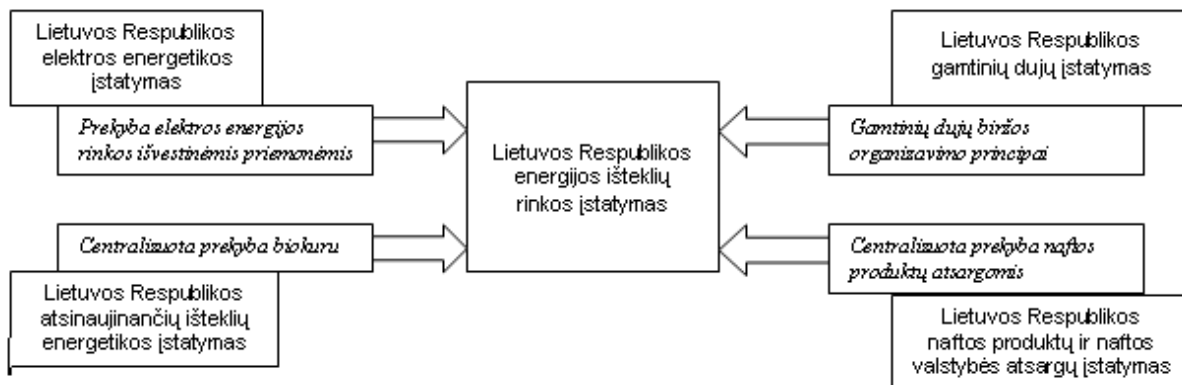
11. Kiekvienos rūšies energijos ištekliai, nurodyti Konceptijos 0 punkte, skiriasi fizinėmis savybėmis, naudojimo pobūdžiu ir teisinio reguliavimo pagrindais, taigi viena prekybos sistema, tinkanti jiems visiems, nebus kuriama, tačiau Įstatyme bus nustatyti bendrieji prekybos energijos ištekliais teisinio reguliavimo principai ir prekybos kiekvienos rūšies energijos ištekliais sistemos organizavimo teisiniai pagrindai.

III. KITŲ TEISĖS AKTŲ, REGULIUOJANČIŲ TĄ PAČIĄ VISUOMENINIŲ SANTYKIŲ SRITĮ, CHARAKTERISTIKA

12. Galiojantys įstatymai ir jų įgyvendinamieji teisės aktai nereglamentuoja energijos išteklių rinkos, energijos išteklių biržos ar energijos išteklių biržos operatoriaus koncepcijos, jie nesudaro teisinių sąlygų prekiauti elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis ir gamtinėmis dujomis kitais pagrindais, ne vien tik pagal tiesiogines su gamtinių dujų tiekėju sudaromas dvišales pirkimo–pardavimo sutartis, ar prekiauti gamtinių dujų rinkos išvestinėmis priemonėmis, taip pat centralizuotai prekiauti biokuru ar naftos produktų atsargomis.

13. Kadangi Įstatyme bus reguliuojami visuomeniniai prekybos energijos ištekliais santykiai, kurie šiuo metu teisiškai nereglamentuojami, jo santykis su galiojančiomis teisės normomis aktualus tiek, kiek tokios normos reguliuoja prekybą energija ir (ar) energijos ištekliais atskiruose energetikos sektoriuose. Įstatymo santykis su kitais įstatymais energetikos sektoriaus teisinio reguliavimo struktūroje pavaizduotas 1 paveiksle.

1 pav. Įstatymo vieta energetikos sektoriaus teisinio reguliavimo struktūroje

14. Galiojantys elektros energetikos sektoriaus teisės aktai, reglamentuojantys prekybos elektros energija visuomeninius santykius, nesudaro teisinių sąlygų veikti elektros energijos

rinkos išvestinių priemonių (finansinių instrumentų) rinkai atskirai nuo fizinės prekybos elektros energija rinkos:

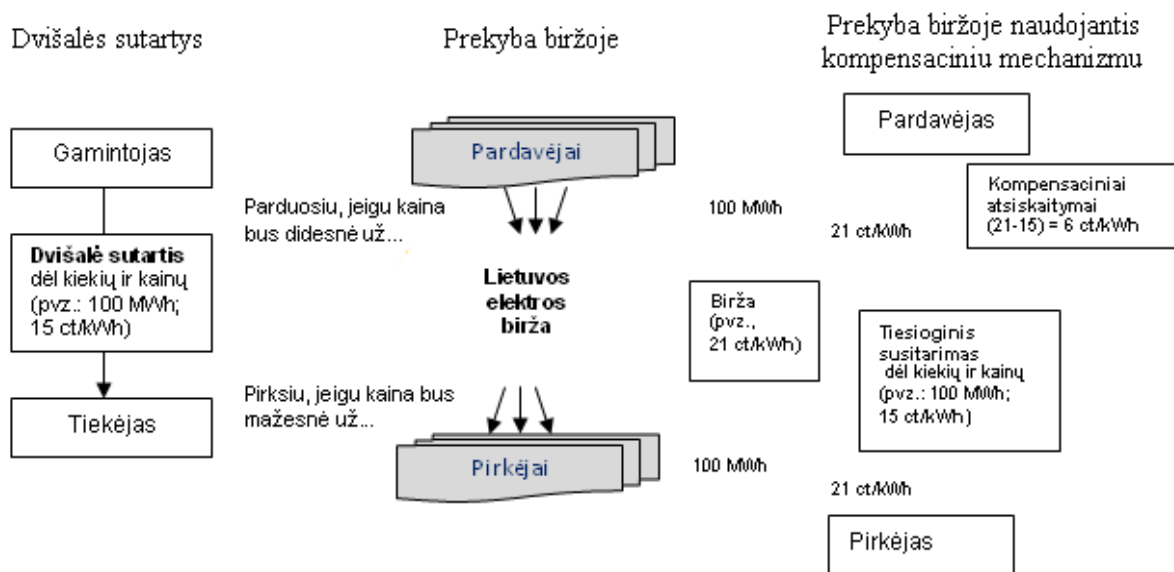
14.1. Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymas įtvirtina elektros energijos rinkos modelį, nustato elektros energijos rinkos organizavimo principus ir sudaro prekybos elektros energija tarp elektros energijos rinkos dalyvių teisinės sąlygas. Tačiau šis įstatymas nustato tik fizinės prekybos elektros energija bendrąsias sąlygas, bet nenustato prekybos elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis, tai yra prekybos elektros energijos rinkos finansiniais instrumentais nevykdant fizinės prekybos elektros energija, tvarkos ir sąlygų. Šiuo požiūriu įstatymo reguliavimo dalyko nepakeičia ir Lietuvos Respublikos Seimui pateiktas Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIP-2656.

14.2. Prekybos elektros energija taisyklės, patvirtintos energetikos ministro 2009 m. gruodžio 9 d. įsakymu Nr. 1-244 (Žin., 2009, Nr. [149-6677](#)), nustato fizinės prekybos elektros energija pagal dvišalius sandorius ir elektros energijos biržoje būdus, tvarką ir sąlygas, elektros energijos biržos funkcionavimo teisinius pagrindus, taip pat biržos dalyvių teisę sudaryti išankstines elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartis (ateities sandorius), tačiau nenustato prekybos elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis tvarkos ir sąlygų.

14.3. Nuo 2010 metų Lietuvos Respublikoje pradėjo veikti centralizuota didmeninės prekybos elektros energija aikštelė – „diena-prieš“ elektros energijos birža. Elektros energija, turinti griežtus techninius reikalavimus, yra ypač gerai standartizuotas produktas (dažnis, įtampa, srovė ir kita), todėl centralizuota prekyba elektros energija plačiai paplitusi. Esminis jos bruožas – išankstinė prekyba, tai yra elektros energija prekiaujama iki gamybos ir vartojimo momento, kartu įsipareigojus ją pristatyti fiziškai ar suvartoti kitą dieną po prekybos dienos. Vėliausias prekybos laikas – viena diena prieš gamybos ir vartojimo dieną. Tokia prekybos forma ganėtinai rizikinga didmeninės elektros energijos rinkos dalyviams, kurie norėtų turėti aiškias perkamos ir (ar) parduodamos elektros energijos kainas ilgesniam laikui, ne tik kitą parą po prekybos dienos. Kitose valstybėse tokiems rinkos dalyviams siūloma papildoma ilgalaikės kainos rizikos valdymo priemonė – ilgalaikės elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartys didmeninėje elektros energijos rinkoje. Nuo 2010 metų pradžios kartu su prekybos „diena-prieš“ elektros energijos biržoje sistema elektros energijos rinkos operatoriaus veiklą vykdanči bendrovė BALTPPOOL UAB įdiegė elektros energijos biržos dalyvių tarpusavio kompensacinių atsiskaitymų mechanizmo modelį, taikomą ilgalaikių dvišalių elektros energijos pirkimo–pardavimo sutarčių (ateities sandorių) pagrindu. Šis mechanizmas padeda elektros energijos biržos dalyviams užsitikrinti elektros energijos biržoje perkamos ir parduodamos elektros energijos kainą ilgesniam laikui, ne tik kitą parą.

14.4. Šiuo metu Lietuvos Respublikos didmeninės elektros energijos rinkos dalyviai gali prekiauti elektros energija pagal dvišales elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartis, „diena-prieš“ elektros energijos biržoje ir naudodamiesi kompensaciniu atsiskaitymų mechanizmu (ateities sandorių pagrindu). Prekybos elektros energija Lietuvos Respublikos didmeninėje elektros energijos rinkoje būdai pavaizduoti 2 paveiksle.

2 pav. Prekybos elektros energija didmeninėje rinkoje būdai

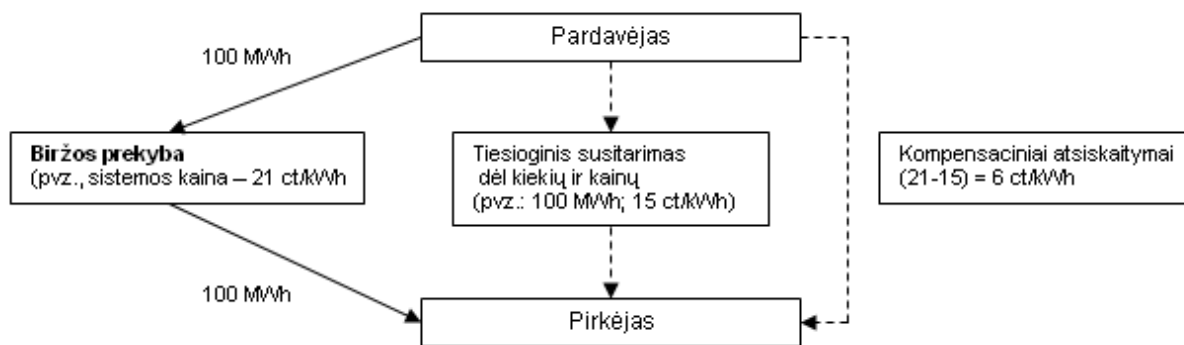

14.5. Prekiauti elektros energija dvišalių elektros energijos pirkimo–pardavimo sutarčių pagrindu tiesiogiai gali Lietuvos Respublikoje veikiančios elektros energijos gamintojai su tiekėjais ir (arba) su elektros tinklų operatoriais. Tokios sutartys sudaromos ne trumpiau kaip mėnesiui, o elektros energijos prekybos grafikas gali būti bazinis (vienodas 24 valandoms) arba pikinis (vienodas 12 valandų).

14.6. Elektros energija „diena-prieš“ elektros energijos biržoje prekiaujama kitai dienai – ji gaminama ir vartojama kitą dieną po prekybos dienos. Elektros energijos rinkos dalyviai elektros energijos biržos operatoriumi teikia pavedimus pirkti ir (ar) parduoti elektros energiją, nurodydami savo lūkesčius pagal visą kainų diapazoną (pavyzdžiui, jeigu elektros energijos kaina didesnė kaip 15 ct už kWh, bus parduodama 100 MW; jeigu kaina didesnė kaip 20 ct už kWh, bus parduodama 150 MW; jeigu kaina mažesnė kaip 10 ct už kWh, bus perkama 50 MW). Vyksta atskiras kiekvienos valandos aukcionas, per kurį pasiūlos ir paklausos kreivių susikirtimo taškas rodo konkrečios prekybos valandos elektros energijos kiekį, kuriuo prekiauta elektros energijos biržoje, ir visiems pirkėjams ir pardavėjams nustatytą bendrą elektros energijos biržos kainą.

14.7. Elektros energijos rinkos dalyviai gali apsidrausti nuo kainų pokyčių elektros energijos biržoje, pasinaudodami kompensaciniu atsiskaitymų mechanizmu, kuris įtvirtinamas ilgalaikėje dvišalėje elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartyje (ateities sandoris). Kompensacinių atsiskaitymų mechanizmas – elektros energijos biržos siūloma paslauga fiksuoti dviejų elektros energijos rinkos dalyvių susitarimą dėl nustatyto kiekio elektros energijos pirkimo ir pardavimo už sutartą kainą. Toks susitarimas įgyvendinamas per elektros energijos biržą, tai yra elektros energija parduodama ir nuperkama „diena-prieš“ elektros energijos biržoje, tačiau ne už susiformavusią elektros energijos biržos kainą, kaip nurodyta Konceptijos 0 punkte, bet už sandorio šalių sutartą kainą. Elektros energijos rinkos dalyvių sudarytas sandoris registruojamas elektros energijos biržoje kaip kompensacinių atsiskaitymų mechanizmo sandoris atliekant užskaitas: sandorio šalys parduoda ir perka elektros energiją „diena-prieš“ elektros energijos biržoje, tačiau tarpusavyje atsiskaito sutarta kaina. Sandorio šalys papildomai gauna nuolaidą arba moka priemoką, kai elektros energijos biržos kaina mažesnė ar didesnė nei sandorio šalių sutarta kaina, kaip nurodyta 3 paveiksle.

3 pav. Prekyba elektros energija taikant kompensacinių atsiskaitymų mechanizmą

14.8. Norint sudaryti ilgalaikę elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartį Lietuvos Respublikos didmeninėje elektros energijos rinkoje, galima sudaryti dvišalę elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartį (tarp elektros energijos gamintojo ir tiekėjo arba tarp gamintojo ir elektros tinklų operatoriaus) arba pasinaudoti kompensacinių atsiskaitymų mechanizmu, kaip nurodyta Konceptijos 0 punkte. Kompensacinių atsiskaitymų mechanizmu gali pasinaudoti tik du „diena-prieš“ elektros energijos biržos dalyviai, kurie patys susitaria dėl ilgalaikės elektros energijos pirkimo–pardavimo sutarties sudarymo. Taigi elektros energijos biržos dalyvių susitarimas dėl ateinančių laikotarpių elektros energijos kainos nedaro poveikio kainos formavimuisi „diena-prieš“ elektros energijos biržoje. Elektros energijos biržos rinkos dalyviai, išreikšdami elektros energijos kainos kitai dienai lūkesčius (siūlydami pirkti ir (ar) parduoti elektros energiją, kaip nurodyta Konceptijos 0 punkte), tiesiogiai formuoja elektros energijos biržos kainą.

14.9. Kompensacinių atsiskaitymų mechanizmas, taikomas elektros energijai, kuria prekiaujama elektros energijos biržoje, turi keletą trūkumų: norint vykdyti sandorius naudojant šį mechanizmą, reikia rasti kitą tokio sandorio pusę ir su ja susitarti dėl elektros energijos kiekio, laiko, kurį būtų taikomas toks mechanizmas, ir sandorio kainos, nuo kurios bus skaičiuojamos tarpusavio kompensacijos, tačiau stambūs elektros energijos rinkos dalyviai nėra linkę tartis dėl kompensacinio atsiskaitymų mechanizmo taikymo su smulkiaisiais rinkos dalyviais, nes prireiktų papildomų administravimo išlaidų.

14.10. Šiuo metu Lietuvos Respublikos elektros energijos rinkoje nėra vietos, kurioje rinkos dalyviai pagal nustatytas taisykles galėtų reikšti elektros energijos kainos ilgesniam nei viena diena laikotarpiui (savaitei, mėnesiui, metams ir panašiai) lūkesčius. Informacija apie ilgalaikės elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartis viešai neprieinama, o tokių sutarčių kainos nežinomos.

15. Galiojantys gamtinių dujų sektoriaus teisės aktai nesudaro teisinių sąlygų gamtinių dujų rinkos dalyviams prekiauti gamtinėmis dujomis kitais būdais, tik pagal tiesiogiai su gamtinių dujų tiekėju sudaromas dvišales pirkimo–pardavimo sutartis:

15.1. Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymas numato gamtinių dujų tiekimo įmonėms galimybę prekiauti gamtinėmis dujomis pagal dvišales sutartis ir (ar) gamtinių dujų biržoje, taip pat ir tokiu gamtinių dujų kiekiu, kurio nesuvartojusiam vartotojui gali būti taikoma dvišalėse gamtinių dujų pirkimo–pardavimo sutartyse numatyta „imk arba mokėk“ nuostata, tai yra įstatymų leidėjas sudaro teisinį pagrindą veikti gamtinių dujų biržai, tačiau nenustato prekybos gamtinėmis dujomis ar gamtinių dujų rinkos išvestinėmis priemonėmis tokioje biržoje tvarkos ir sąlygų, numato tik galimybę prekiauti gamtinėmis dujomis tokiais būdais.

15.2. Galiojantys Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymo įgyvendinamieji teisės aktai nereglamentuoja prekybos gamtinėmis dujomis, jos tvarkos ir sąlygų, prekybos gamtinėmis dujomis visuomeniniai santykiai paliekami formuoti tik sutartiniu gamtinių dujų rinkos dalyvių pagrindu.

15.3. Gamtinės dujos techninių reikalavimų, ypač saugos, požūriu – gan standartizuotas produktas (slėgis, energetinė vertė, priemaišų riba ir kita). Lietuvos Respublikoje gamtinių dujų rinka itin koncentruota. Maksimaliai koncentruota – gamtinių dujų pasiūla, nes visos jos importuojamos iš Rusijos Federacijos. Galiojantys teisės aktai riboja centralizuotos ir konkurencinės prekybos gamtinėmis dujomis galimybę – vartotojams, nusipirkusiems gamtines dujas, draudžiama perleisti (parduoti) kitiems vartotojams savo dujų perteklių. Visa galima prekyba gamtinėmis dujomis vyksta tik per konkrečius gamtinių dujų tiekėjus, su kuriais vartotojai sudarę sutartis.

15.4. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymu ir gamtinių dujų pirkimo–pardavimo sutartimis, įteisintas „imk arba mokėk“ principas, taikomas daugelyje Europos valstybių rinkų. Lietuvos Respublika, įteisinusi „imk arba mokėk“ principą, neturi vartojimo rizikos valdymo priemonių, kurios yra kitose Europos valstybėse, – prekybos aikštelės, kurioje gamtinių dujų rinkos dalyviai galėtų tarpusavyje prekiauti nupirktų gamtinių dujų pertekliumi su tais rinkos dalyviais, kuriems dvišalių sutarčių pagrindu nupirktų gamtinių dujų nepakanka. Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymas numato galimybę tiekimo įmonėms prekiauti gamtinėmis dujomis gamtinių dujų biržoje, tačiau nenustato tokios prekybos aikštelės organizavimo, funkcionavimo ir veiklos reguliavimo bendrųjų principų. Ištyrus numatomo prekybos gamtinėmis dujomis teisinio reguliavimo poveikį gamtinių dujų rinkos dalyviams, tokie principai turėtų būti nustatyti įstatyme.

15.5. Toliau esančioje 1 lentelėje pateikiamas lyginamasis skaičiavimas, kai „imk arba mokėk“ principas lyginamas su galima prekyba likučiais gamtinių dujų biržoje (4 kainos variantai). Pagal lyginimo rezultatus galima daryti išvadą, kad visais keturiais atvejais (1–4 skiltys) dėl sisteminio efekto sistema sutaupo (šiuo atveju 12 mln. litų). Nesant gamtinių dujų biržos, vienintelis naudos iš sisteminio efekto turėtojas yra tiekėjas, kai vienam vartotojui už nesuvartotas dujas skiriamos netesybos tiekėjui pagal „imk arba mokėk“ principą, o kitam už papildomai suvartotas dujas tenka mokėti visą kainą.

1 lentelė. Prekybos gamtinėmis dujomis lyginamųjų variantų skaičiavimai

		Likutis				
		parduodamas už 0 kainos	parduodamas už 50 procentų kainos	parduodamas už 75 procentus kainos	parduodamas už 100 procentų kainos	neparduodamas
Vartotojas – potencialus likučių pardavėjas	Užsakytas dujų kiekis, tūkst. kub. metrų	130 000	130 000	130 000	130 000	130 000
	Dujų kaina, litais už 1 000 kub. metrų	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
	Kiekio, kuriam netaikomos netesybos, riba, procentais	85	85	85	85	85
	Kiekio, kuriam netaikomos netesybos, riba	110 500	110 500	110 500	110 500	110 500
	Faktinis vartojimas	100 000	100 000	100 000	100 000	100 000
	Suvartotų dujų kiekio dalis iš užsakytojo, procentais	77	77	77	77	77
	Parduotas dujų kiekis kitam vartotojui	10 500	10 500	10 500	10 500	0
	Parduoto kiekio kaina	0	500	750	1 000	0
	Pajamos pardavus dujas kitam	0	5 250 000	7 875 000	10 500 000	0
	Netesybų suma, litais	0	0	0	0	-10 500 000
	Pelno mokestis	0	0	0	0	-1 575 000
	Visos išlaidos už dujas	-110 500 000	-110 500 000	-110 500 000	-110 500 000	-100 000 000
	Visų išlaidų ir pajamų saldo	-110 500 000	-105 250 000	-102 625 000	-100 000 000	-112 075 000
	Suvartotų dujų savikaina, litais	-1 105	-1 053	-1 026	-1 000	-1 121
Vartotojas – potencialus	Užsakytas dujų kiekis, tūkst. kub. metrų	100 000	100 000	100 000	100 000	100 000
	Dujų kaina, litais už 1 000 kub. metrų	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000

		Likutis				
		parduodamas už 0 kainos	parduodamas už 50 procentų kainos	parduodamas už 75 procentus kainos	parduodamas už 100 procentų kainos	neparduodamas
likučių pirkėjas	Faktinis vartojimas	110 500	110 500	110 500	110 500	110 500
	Papildomai nupirkto dujų kiekio kaina	0	500	750	1 000	1 000
	Išlaidos už papildomą dujų kiekį	0	-5 250 000	-7 875 000	-10 500 000	-10 500 000
	Visos išlaidos	-100 000 000	-105 250 000	-107 875 000	-110 500 000	-110 500 000
	Suvargotų dujų savikaina, litais	-905	-952	-976	-1 000	-1 000
Abu vartotojai kartu	Iš viso suvartota abiejų vartotojų	210 500	210 500	210 500	210 500	210 500
	Iš viso užsakyta abiejų vartotojų	230 000	230 000	230 000	230 000	230 000
	Suvargotų dujų kiekio dalis iš užsakytojo, procentais	92	92	92	92	92
	Visos abiejų vartotojų išlaidos	-210 500 000	-210 500 000	-210 500 000	-210 500 000	-222 575 000
Visas efektas		12 075 000	12 075 000	12 075 000	12 075 000	0

16. Galiojantys atsinaujinančių išteklių energetikos sektoriaus teisės aktai, be kita ko, reglamentuojantys prekybą biokuru, nesudaro teisinių sąlygų veikti centralizuotai prekybos biokuru sistemai:

16.1. Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas nustato biokuro gamybos ir naudojimo Lietuvos Respublikoje skatinimo teisinius pagrindus, tačiau nereglamentuoja prekybos biokuru ar jo produktais. Šiame įstatyme Energetikos ministerijai pavesta patvirtinti biokuro (kuriam taip pat priskiriamos ir biodujos), biodegalų ir bioalyvų prekybos taisyklės, tačiau nesant tokios prekybos bendrųjų principų įstatyminio teisinio pagrindo nėra galimybės įstatymų įgyvendinamuosiuose teisės aktuose nustatyti papildomų centralizuotos prekybos biokuru reikalavimų, dėl to prekyba biokuru vis dar fragmentuota ir plėtojama tik asmenų, kurie ja verčiasi, sutartiniu pagrindu.

16.2. Lietuvos Respublikos biokuro, biodegalų ir bioalyvų įstatymas (Žin., 2000, Nr. [64-1940](#); 2004, Nr. 28-870) nenustato prekybos biokuru teisinių sąlygų. Kadangi šio įstatymo ir priimto naujo Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo reguliavimo dalykas tapatus, derėtų svarstyti, ar pirmojo įstatymo iš viso reikia.

16.3. Prekybos naftos produktais, biokuru, bioalyva ir kitais degiaisiais skystais produktais Lietuvos Respublikoje taisyklės, patvirtintos energetikos ministro 2010 m. gruodžio 14 d. įsakymu Nr. 1-346 (Žin., 2010, Nr. [148-7625](#)), be kita ko, nustato didmeninės ir mažmeninės prekybos biokuru reikalavimus, tačiau jos taikomos tik tokiems biokuro produktams, kurie laikomi iš biologinės kilmės žaliavų pagamintais degiaisiais skystais produktais arba jų mišiniais su naftos produktais, skirtais vartoti kaip katilų kuras; bendrųjų prekybos biokuru ir jo produktais principų šiose taisyklėse nenustatyta.

16.4. Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatyme biokuras apibrėžiamas kaip iš biomasės, tai yra iš biologiškai skaidžios biologinės kilmės žemės ūkio, miškų ūkio ir susijusių pramonės šakų, įskaitant žuvininkystę ir akvakultūrą, žaliavų, atliekų ir liekanų, įskaitant augalines ir gyvūnines medžiagas, taip pat iš biologiškai skaidžių pramoninių ir komunalinių atliekų pagaminti degieji dujiniai, skystieji ir kietieji produktai, naudojami energijai gaminti.

16.5. Biokuras savo techninėmis savybėmis – labiausiai nestandartizuotas iš visų Konceptijoje minimų energijos ir energijos išteklių, prekybą kuriais reguliuos Įstatymas ir jo įgyvendinamieji teisės aktai. Biokuru, be kita ko, laikytinos miško kirtimo atliekos, mediena, medžio drožlės, pjuvenos, briketai, granulės, šiaudai, intensyviai augančios vytelės ir kita. Toks biokuras yra skirtingų apdirbimo stadijų. Labiausiai standartizuotos medžio granulės: Europoje ketinama fiziškai prekiauti biokuru centralizuotoje anoniminėje prekybos aikštelėje – Nyderlandų Karalystės biržoje (*APX ENDEX*) bus prekiaujama medžio granulėmis.

16.6. Lietuvoje energijai gaminti plačiausiai naudojamas kietasis biokuras – iš biomasės pagaminti degūs kietieji produktai (miško ir medienos atliekos, malkos, šiaudai, linai, spaliai ir kitokios biologinės kilmės žemės ūkio atliekos ir augalai), dažniausiai – miško ir medienos atliekos, malkinė mediena. Lietuvos Respublikoje kasmet iškertama apie 6,5 mln. kub. metrų medienos, susidaro daugiau kaip 2 mln. kub. metrų įvairių kirtimo atliekų. Miško kirtimo atliekų potencialas Lietuvos Respublikoje – apie 1 mln. kietmetrių per metus. Toliau Konceptijoje plačiau aptariama prekyba medienos biokuru, manant, kad šia biokuro žaliava bus dažniausiai prekiaujama naudojantis centralizuota prekybos biokuru sistema, drauge galėtų būti plečiama ir prekyba šiaudais, linais, spaliais ir kitokiu biologinės kilmės biokuru. Įstatymas ar jo įgyvendinamieji teisės aktai neribos prekybos energijos išteklių biržoje visų rūšių biokuru.

16.7. Pirminis medienos biokuro pasiūlos šaltinis – miško urėdijų ir privačių miškų apvaliosios medienos ir miško kirtimų likutinė žaliava. Miško urėdijų apvaliosios medienos ir miško kirtimų likutinės žaliavos pardavimą reglamentuoja Prekybos apvaliąja mediena taisyklės, patvirtintos aplinkos ministro 2005 m. birželio 29 d. įsakymu Nr. D1-504 (Žin., 2005, Nr. [85-3186](#); 2008, Nr. [115-4395](#)), pagal kurias organizuojamas medienos žaliavos pardavimas. Su pardavimo konkurso nugalėtojais sudaromos dvišalės medienos pirkimo–pardavimo sutartys.

16.8. Valstybės ar savivaldybės įmonės, kurioms teisės aktų nustatyta tvarka ir sąlygomis suteikta specialioji ar išimtinė teisė verstis energetikos srities veikla (elektros energiją generuojančios ir centralizuotai šilumą tiekiančios įmonės), energiją ar kurą (biokurą), su energijos ar kuro tiekimu susijusias paslaugas, kurių reikia elektros ir šilumos energijai gaminti, perka vadovaudamosi Įmonių, veikiančių energetikos srityje, energijos ar kuro, kurių reikia elektros ir šilumos energijai gaminti, pirkimų tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 3 d. nutarimu Nr. 277 (Žin., 2003, Nr. [23-976](#)), kurioje nustatyta, kad pirkimai gali būti vykdomi konkurso, skelbiamų derybų, neskelbiamų derybų ir įprastos komercinės praktikos būdais. Kitos įmonės, naudojančios biokurą šilumos ar elektros energijai gaminti, pirkimus vykdo pagal jų pačių nustatytas pirkimo taisykles ar sudarytas dvišales pirkimo–pardavimo sutartis.

16.9. Šalies miškų urėdijų medienos biokuro žaliava parduodama pagal dvišales pirkimo–pardavimo sutartis su organizuotų apvaliosios medienos ir miško kirtimų likutinės žaliavos pardavimo konkursų nugalėtojais, laikantis Prekybos apvaliąja mediena taisyklių.

16.10. Įmonės, veikiančios energetikos srityje, energiją ar kurą (biokurą), su energijos ar kuro tiekimu susijusias paslaugas, kurių reikia elektros ir šilumos energijai gaminti, perka pagal dvišales biokuro pirkimo–pardavimo sutartis, sudaromas su įmonėmis, laimėjusiomis energijos ar kuro (biokuro), su energijos ar kuro tiekimu susijusių paslaugų pirkimo konkursus. Biokuru prekiaujama pagal dvišales sutartis, kuriose numatomos gautinos biokuro specifikacijos (kalingumas, energetinė vertė, pusgaminių forma, matmenys, drėgnumas ir panašiai) ir pristatymo sąlygos.

16.11. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos duomenimis (gautais atlikus biokuro rinkos stebėseną 2009 metų birželį – 2010 metų kovą), biokuro rinkoje veikia daugiau kaip 100 ūkio subjektų, o daugiau kaip 46 procentus viso biokuro, nuperkamo rinkoje, sudaro kuras, įsigytas iš vieno biokuro tiekėjo. Kiti du stambesni biokuro tiekėjai turi ne daugiau kaip 7 procentus biokuro rinkos. Taigi atotrūkis tarp didžiausio ir artimiausio konkurento – beveik 40 procentinių punktų. Galima teigti biokuro rinkoje esant didelę koncentraciją. Be to, Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos duomenimis, dalis centralizuotai šilumą tiekiančių įmonių biokurą perka už kainą, kuri, galimas dalykas, didesnė nei rinkos kaina, nors gali jį pirkti pigiau. Kadangi biokuro pirkimo sąnaudos įtraukiamos į šilumos gamybos sąnaudas, taigi ir į pagaminamos šilumos energijos tarifą, brangiau nei rinkoje perkamas biokuras galbūt didina ir šilumos energijos kainą gyventojams.

16.12. Esama prekybos biokuru būklė rodo, kad reikia diegti reguliuojamą ir skaidriais principais veikiančią centralizuotą elektroninę prekybos biokuru sistemą. Prekybos biokuru

skaidrumas didėtų ir rinkos dalyvių konkurencinė aplinka gerėtų į kuriamos energijos išteklių biržos prekybos sistemą įtraukus prekybą biokuro produktais. Centralizuota elektroninė prekybos biokuru sistema užkirstų kelią galimiems neskaidriems susitarimams tarp biokuro žaliavos pirkėjų ir pardavėjų, padėtų užtikrinti, kad biokuru būtų prekiaujama rinkos kainomis, tai leistų optimizuoti ir ekonomiškai pagrįsti iš biokuro gaunamos energijos, visų pirma – šilumos energijos, kainą galutiniams vartotojams.

16.13. Renkantis centralizuotos elektroninės prekybos biokuru sistemos techninį projektą derėtų nepamiršti – centralizuotos prekybos biokuru kaip žaliaviniu produktu sistemos techninio projekto, pagrįsto biržos ribinės kainos nustatymo principu, diegimo pagrindinis trukdys tas, kad nėra biokuro produktų standartų: tai labai įvairus (tam tikros rūšies biokuro pasiūlos ir paklausos likvidumo klausimas), nestandartinis produktas, kurį standartizuoti keblu (nėra bendrų matavimo vienetų), standartizuotos tiekimo ir pristatymo infrastruktūros, vienodų tarptautinių standartų, biokuro specifikacijų (pavyzdžiui, energetinė vertė, drėgnumas, kalingumas ar panašiai), kyla tęstinumo užtikrinimo ir palaikymo problemų. Taigi sistemos techninį projektą, pagrįstą plataus vartojimo prekių biržos ribinės kainos nustatymo ir sandorio sudarymo principu, Lietuvos Respublikos energijos išteklių biržoje diegti netikslinga.

17. Galiojantys naftos sektoriaus teisės aktai, reglamentuojantys naftos produktų ir naftos valstybės atsargų sudarymą, kaupimą, tvarkymą ir naudojimą, nesudaro teisinių sąlygų naftos produktų atsargas kaupiantiems ar atitinkamais produktais prekiaujantiems asmenims tarpusavyje prekiauti per centralizuotą prekybos sistemą:

17.1. Lietuvos Respublikos naftos produktų ir naftos valstybės atsargų įstatymas reglamentuoja naftos produktų ir (ar) naftos valstybės atsargų sudarymą, kaupimą, tvarkymą ir naudojimo kontrolę, tačiau nenustato prekybos naftos produktų atsargomis teisinių sąlygų ir sąlygų veikti centralizuotai prekybos naftos produktų atsargomis sistemai. Pateiktas derinti Lietuvos Respublikos naftos produktų ir naftos valstybės atsargų įstatymo pakeitimo įstatymo projektas (TAPIS Nr. 11-419-03) taip pat nesudaro teisinių sąlygų centralizuotai prekiauti naftos produktų atsargomis, tačiau numato galimybę naftos produktų atsargas kaupti ne tik nuosavybės, bet ir reikalavimo teisės būdu, o tai dar labiau padidina poreikį turėti centralizuotą prekybos aikštelę, kurioje naftos produktų rinkos dalyviai galėtų ne tik fiziškai prekiauti naftos produktų atsargomis, bet ir *inter alia* keistis informacija apie įgytas ir perleidžiamas reikalavimo teises.

17.2. Naftos produktų ir naftos valstybės atsargų sudarymo, tvarkymo, kaupimo ir kontrolės taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 5 d. nutarimu Nr. 1901 (Žin., 2002, Nr. [117-5255](#); 2008, Nr. [33-1155](#)), be kita ko, nustato naftos produktų valstybės atsargų perdavimo kitiems ūkio subjektams sąlygas, tačiau neregamentuoja prekybos naftos produktų atsargomis, kurių reikia valstybės atsargoms sudaryti, tvarkyti ir kaupti.

17.3. Prekybos naftos produktais, biokuru, bioalyva ir kitais degiaisiais skystais produktais Lietuvos Respublikoje taisyklės, be kita ko, nustato didmeninės ir mažmeninės prekybos naftos produktais reikalavimus, tarp jų taikomus ir kaip valstybės atsargos kaupiamiems naftos produktams, tačiau nesudaro teisinių sąlygų veikti centralizuotai prekybos naftos produktų atsargomis sistemai.

17.4. Lietuvos Respublika siekia užtikrinti nenutrūkstamą naftos produktų tiekimą ištikus ekstremaliai situacijai. Tuo tikslu kaupiamos naftos produktų atsargos. Atsargų kaupimo reikalavimus nustato Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas ir Lietuvos Respublikos naftos produktų ir naftos valstybės atsargų įstatymas.

17.5. Lietuvos Respublikos naftos produktų ir naftos valstybės atsargų įstatyme nustatyta, kad valstybėje turi būti sukaupta tiek naftos produktų atsargų, kad jų pakaktų ne mažiau kaip 90 dienų, skaičiuojant pagal vidutinį kasdienį suvartojimą valstybėje per praėjusius kalendorinius metus. Valstybės lėšomis turi būti sukaupama ir tvarkoma tiek naftos produktų atsargų, kad jų pakaktų ne mažiau kaip 30 dienų. Likusi dalis kaupiama

naftos produktų gamintojų ir importuotojų. Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas reikalauja, kad energetikos įmonės, turinčios daugiau kaip 5 MW galios šilumos ar elektros energijos gamybos objektų ir gaminančios parduoti skirtą šilumos ar elektros energiją, privalo turėti ne mažesnes kaip vieno mėnesio energijos išteklių rezervines atsargas.

17.6. Galiojančių teisės aktų nustatyta tvarka ir sąlygomis ūkio subjektai naftos produktų atsargas gali kaupti šiais būdais:

17.6.1. nusipirkti reikiamą kiekį naftos produktų ir juos laikyti savo saugykloje; tai paprasčiausias, tačiau dažnai ir nepigiausias būdas, nes reikia turėti nuosavas saugyklas ir apyvartinių lėšų naftos produktų atsargoms įsigyti; Lietuvos Respublikoje tai gana paplitęs būdas, nes daug subjektų turi savo kuro saugyklas;

17.6.2. nusipirkti reikiamą kiekį naftos produktų ir juos laikyti kitos įmonės saugykloje; šį būdą dažnai renkasi naujesnės ar mažesnės įmonės, kurios neturi savo saugyklų, arba įmonės, kurioms neužtenka turimų saugyklų;

17.6.3. įsigyti reikalavimo teisę į kitoje saugykloje laikomą naftos produktą; tai – ekonomiškiausias būdas, nes ūkio subjektui nereikia skirti ir įšaldyti nemenkų apyvartinių lėšų atsargoms įsigyti, išvengiama išlaidų, susijusių su produktų transportavimu į kuro saugyklas, optimaliau (pigiau) gali būti naudojamos esamos kuro talpyklos, tai mažina atsargų saugojimo sąnaudas ir galbūt atsargų saugojimo kainą paslaugos gavėjui.

17.7. Lietuvos Respublikos energetikos įstatymo 22 straipsnyje nustatytais pagrindais rezervines atsargas kaupiančios įmonės jas gali laikyti savo ar kitų įmonių, teikiančių kuro saugojimo paslaugas, kuro sandėliuose (terminaluose).

17.8. Vieša sistema, kur būtų galima skaidriai ir efektyviai pasiūlyti pirkti ir parduoti reikalavimo teises, pirkti ir parduoti atsargas ar saugojimo paslaugas, leistų kai kuriais atvejais ekonomiškiau ir efektyviau valdyti turimus išteklius ir kartu užtikrintų leidžiamos skleisti informacijos prieinamumą visuomenei, laikantis Įstatyme, jo įgyvendinamuosiuose ar kituose teisės aktuose nustatytų konfidencialumo reikalavimų. Turinčios pakankamai talpyklų įmonės, pasinaudojusios šios prekybos (produktų saugojimo ar reikalavimo teisių į produktą) galimybe, turėtų ekonominės naudos. Patogi ir vieša sistema leistų sumažinti informacijos stygių ir sukurti gerai veikiančią šių produktų rinką. Svarbu pažymėti – Lietuvos Respublikoje saugoti atsargas galima už kainą, konkurencingą kitų valstybių analogiškoms kainoms, todėl energijos išteklių birža turėtų leisti Lietuvos Respublikos ūkio subjektams papildomai uždirbti, o kitoms valstybėms – galbūt sutaupyti alternatyvių sąnaudų.

17.9. Kaip nurodyta Konceptijos 0 punkte, energijos išteklių birža pajėgs administruoti tarpvalstybinę prekybą naftos produktų atsargomis ir (ar) susijusiomis teisėmis, kadangi naftos produktai pakankamai standartizuoti ir turi atitikti bendrus Europos Sąjungoje nustatytus kokybės ir kitus susijusius reikalavimus. Beje, pagal 2009 m. rugsėjo 14 d. Tarybos direktyvą 2009/119/EB, kuri valstybes nares įpareigoja išlaikyti privalomasias žalios naftos ir (arba) naftos produktų atsargas (toliau – Direktyva 2009/119/EB), valstybėse narėse veikiantiems ūkio subjektams turi būti suteikta teisė laikyti naftos produktų atsargas kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse.

17.10. Kiek tokia prekyba naftos produktų atsargomis susijusi su valstybės vykdoma priežiūra ir kontrole, sandorių registravimas vienoje sistemoje leistų atsakingoms valstybės institucijoms operatyviau ir tinkamesniu formatu gauti jų funkcijoms deramai atlikti reikalingą apibendrintą informaciją apie vykstančius ar įvykusius sandorius. Informacija apie prekybos sandorius centralizuotoje elektroninėje prekybos naftos produktų atsargomis sistemoje gali būti atskleidžiama valstybės institucijoms ar kitiems asmenims tik teisės aktų nustatyta tvarka ir sąlygomis.

17.11. Kadangi naftos produktų atsargų saugojimo paslaugos kainą gali priklausyti nuo naftos produktų saugojimo vietos, nes įskaitomos naftos produktų gabenimo į saugojimo vietą ir iš jos sąnaudos, teikiant pasiūlymus dėl naftos produktų atsargų saugojimo paslaugų centralizuotoje elektroninėje prekybos naftos produktų atsargomis sistemoje turėtų būti nurodyta ir siūloma naftos produktų saugojimo vieta. Energijos išteklių biržos dalyvis,

norintis pasinaudoti naftos produktų atsargų saugojimo paslauga, pasirinks ir jų saugojimo vietą, atsižvelgdamas į būsimas gabenimo sąnaudas. Gali prireikti teikiant pasiūlymus nurodyti ir minimalius bei maksimalius saugomo produkto (ypač skirtingų rūšių benzino ir dyzelino) kiekius, kad jie atitiktų rezervinių talpyklų dydį.

17.12. Kad būtų užtikrinta pakankama konkurencija centralizuotoje elektroninėje prekybos naftos produktų atsargomis sistemoje, prekybos naftos produktų atsargomis sandoriai galės būti tvirtinami tik tada, kai yra ne mažiau kaip keli aktyvūs (per pasiūlymo galiojimo laiką) pasiūlymai parduoti. Prekiaujant naftos produktų atsargomis svarbu identifikuoti ir prekybos vietą kaip ir saugojimo paslaugos teikimo atvejų.

17.13. Nors pasiūlymų centralizuotoje elektroninėje prekybos naftos produktų atsargomis sistemoje pateikimo momentu pasiūlymą teikiančių šalių identifikuoti nereikės (užtikrinant sandorio anonimiškumą), tačiau po to, kai sandoris bus patvirtintas, perkančioji ir parduodančioji sandorio pusės turės gauti informaciją, su kuo patvirtintas sandoris, ir pasirašyti atitinkamą pirkimo–pardavimo sutartį. Taigi už pačią paslaugą ar produktą sandorio šalys tarpusavyje atsiskaitytų tiesiogiai.

18. Konceptijos III skyriuje aptartų teisės aktų ir juose nustatytų prekybos energijos išteklių principų charakteristika leidžia daryti išvadą, kad galiojantys teisės aktai nesudaro tinkamų teisinių sąlygų organizuoti ir vykdyti prekybą elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis, prekiauti gamtinėmis dujomis biržoje, taip pat veikti centralizuotai prekybos biokuru ir naftos produktų atsargomis sistemai. Su prekyba šiais energijos išteklių susijusius visuomeninius santykius ir reguliuos Įstatymas ir jo įgyvendinamieji teisės aktai.

IV. KEIČIAMŲ AR PANAIKINAMŲ TEISĖS NORMŲ NEEFEKTYVUMO ANALIZĖ

19. Vadovaujantis Konceptijos III skyriuje pateikta teisės aktų, reguliuojančių tą pačią visuomeninių santykių sritį, charakteristika, galima teigti, kad galiojantys teisės aktai nenustato prekybos elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis tvarkos ir sąlygų, nesudaro teisinių sąlygų veikti gamtinių dujų biržai, taip pat centralizuotos prekybos biokuru ir naftos produktų atsargomis sistemos teisinio pagrindo. Taigi siūloma atitinkamus visuomeninius santykius sureguliuoti atskiru Įstatymu ir jo įgyvendinamaisiais teisės aktais, nustatančiais vienodus energijos išteklių rinkos organizavimo, administravimo, reguliavimo, priežiūros ir kontrolės teisinius pagrindus.

20. Priėmus Įstatymą ir rengiant jo įgyvendinamuosius teisės aktus, būtų tikslinga pakeisti Konceptijos XI skyriuje nurodytus teisės aktus, atsižvelgiant į Įstatyme ir jo įgyvendinamuosiuose teisės aktuose nustatytus prekybos elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis, gamtinėmis dujomis, centralizuotos prekybos biokuru ir naftos produktų atsargomis reikalavimus, tvarką ir sąlygas, taip pat siekiant išvengti teisės normų kartojimosi ir kolizijos, suderinti teisės aktuose pateikiamas nuorodas į kitus aktus, visų pirma Įstatymą ir jo įgyvendinamuosius teisės aktus, reglamentuojančius prekybos energijos išteklių visuomeninius santykius.

V. UŽSIENIO VALSTYBIŲ TEISĖKŪROS APŽVALGA

21. Rengiant Konceptiją, atsižvelgta į kitų Europos Sąjungos valstybių narių, ypač Baltijos jūros regiono valstybių, patirtį ir teisėkūros praktiką diegiant centralizuotos prekybos energijos išteklių sistemas, organizuojant ir administruojant energijos išteklių biržas – tiek fizinės prekybos energijos išteklių, tiek prekybos elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis (finansiniais instrumentais) aikšteles.

22. Vertinant prekybos elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis sistemos įdiegimą Lietuvos Respublikoje ir ypač jos santykį su fizine prekyba elektros energija „dienaprieš“ elektros energijos biržoje, vadovautasi Skandinavijos valstybių fizinės prekybos

elektros energija biržos (*Nord Pool Spot*) ir finansinių priemonių rinkos (*NASDAQ OMX Commodities*), taip pat Austrijos Respublikos energijos biržos (*EXAA Energy Exchange*), Vokietijos Federacinės Respublikos energijos biržos (*European Energy Exchange EEX*), Didžiosios Britanijos energijos biržos (*N2EX*) ir kitų valstybių narių biržų patirtimi.

23. Daugelyje kitų valstybių elektros energijos rinkų jau įdiegtos prekybos aikštelės, kuriose ateities sandoriai gali būti sudaromi savaitei, mėnesiui, metams ir net keliems metams į priekį, fiksuojant elektros energijos kiekius ir kainas. Tokiose prekybos aikštelėse paprastai prekiaujama taip: prekybos aikštelėje pirkėjas ir pardavėjas anonimiškai susitaria dėl elektros energijos kainos, kuri, pirkėjo ir pardavėjo požiūriu, priimtina, palyginti su ateityje galinčiomis susiformuoti kainomis elektros energijos biržoje; pirkėjas ir pardavėjas susitaria ne tik dėl kainos, bet ir dėl ateities sandorio laikotarpio, kurį bus kompensuojamas skirtumas tarp ateities sandoryje nustatytos kainos ir elektros energijos biržoje susiformavusios kainos, taip pat dėl elektros energijos kiekio; sutartis gali būti sudaryta vienai konkrečiai dienai, savaitei, mėnesiui, ketvirčiui arba metams; toks sandoris – ilgalaikė elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartis, pagal kurią elektros energija būtų fiziškai prekiaujama elektros biržoje ateityje, o abi sandorio šalys dalyvauja susitarime dėl prekybos rizikos draudimo – fiksuojama elektros energijos kaina; pradėjus sutartį vykdyti, elektros energija tarp sandorio šalių prekiaujama elektros energijos biržoje, o susidaręs elektros energijos biržos kainos ir dvišalio sandorio kainos skirtumas kompensuojamas tarp šalių taip, kad bendru prekybos elektros energijos biržoje ir tarpusavio atsiskaitymų rezultatu būtų pasiekta dvišale sutartimi nustatyta kaina.

24. Vadovaujantis tarptautine praktika, pradiniam Lietuvos Respublikos energijos išteklių rinkos plėtros etape, kai elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis prekiaus tik elektros energijos rinkos dalyviai, tai yra nebus finansinių tarpininkų, tokios prekybos sistema galėtų būti integrali energijos išteklių biržos dalis, o vėliau, plėtojantis išvestinių priemonių rinkai, ji galėtų būti perduota finansinių instrumentų rinkos operatoriaus kompetencijai, atlikus reikiamus teisės aktų pakeitimus (Skandinavijos valstybių pavyzdys). Sprendimas dėl tolesnės Lietuvos Respublikos energijos išteklių rinkos plėtros ir prekybos energijos rinkų išvestinėmis priemonėmis organizavimo priimamas Konceptijos 0 punkte nustatyta tvarka.

25. Svarstant centralizuotos prekybos gamtinėmis dujomis per energijos išteklių biržą galimybes, vadovautasi Nyderlandų Karalystės energijos biržos (*APX ENDEX*), Italijos Respublikos energijos biržos (*GME*), Prancūzijos Respublikos energijos biržos (*Powernext*) ir kitų valstybių narių energijos biržų, kuriose organizuojama prekyba (pirminė ir (ar) antrinė) gamtinėmis dujomis, pavyzdžiais.

26. Vadovaujantis Europos Sąjungos valstybių narių energijos rinkų organizavimo ir teisėkūros gerąja patirtimi, galima daryti išvadą, kad gamtinių dujų prekybos organizavimas per energijos išteklių biržas (tiek fizinės prekybos, tiek prekybos išvestinėmis priemonėmis), esant atitinkamoms gamtinių dujų infrastruktūros galimybėms, didina konkurenciją gamtinių dujų sektoriuje, o drauge – gamtinių dujų tiekimo saugumą ir patikimumą, taip pat rinkų likvidumą ir skaidrumą.

27. Kitų valstybių geroji patirtis, kaip kurti energijos išteklių prekybos aikšteles, rodo, kad lengviausia organizuoti prekybą, kai produktai standartizuoti, tai yra savo techninėmis charakteristikomis labai artimi (pavyzdžiui, elektros energijos ar gamtinių dujų atveju), ir dėl to prekybos prioritetą – kaina. Tačiau yra produktų, kurių negalima tiesiogiai vieno su kitu palyginti dėl skirtingų jų techninių parametrų ir apdirbimo laipsnio; šiai energijos išteklių produktų kategorijai priskiriamas ir biokuras.

28. Svarstant centralizuotos elektroninės prekybos biokuru sistemos įdiegimo galimybes, vadovautasi esamų sistemų veiklos ir prekybos organizavimo patirtimi – Šiaurės Amerikos biomasės biržos (*North American Biomass Exchange*), Nyderlandų Karalystės energijos biržos (*APX ENDEX*), Prancūzijos Respublikos biomasės biržos (*BioXchange*),

Jungtinių Amerikos Valstijų ir Kanados biomasės biržų (*Minneapolis Biomass Exchange*, *Minnesota Biomass Exchange*) ir kitais pavyzdžiais.

29. Fizinė prekyba standartizuotu biokuru dar tik pradedama organizuoti Nyderlandų Karalystės energijos biržoje (*APX ENDEX*), taigi Lietuvos Respublikoje pradiniam etape siūloma apsiriboti elektroninės prekybos sistemos įdiegimu ir organizavimu.

30. Analizuojant centralizuotos elektroninės prekybos naftos produktais sistemos įdiegimo Lietuvos Respublikoje perspektyvas, susipažinta su kitų valstybių patirtimi, kaip organizuoti žalios naftos ir naftos produktų atsargų ir susijusių teisių prekybą biržose – Tarptautinėje energijos išteklių biržoje (*ENEX*), Tarptautinėje energijos rinkų išvestinių priemonių biržoje (*ICE Futures*) ir kitose. Diegiant centralizuotą elektroninę prekybos naftos produktų atsargomis sistemą Lietuvos Respublikoje, bus papildomai atsižvelgiama į Europos Sąjungos valstybių narių patirtį, kaip sudaryti, kaupti ir perduoti valstybės naftos produktų atsargas.

VI. TARPTAUTINĖS IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS NORMŲ IR PRINCIPŲ ANALIZĖ

31. Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės normos tiesiogiai nereglamentuoja kiekvienos valstybės energijos išteklių rinkų formavimo, organizavimo, administravimo ir (ar) reguliavimo. Vis dėlto, atsižvelgiant į Konceptijos 0 punkte nurodytus bendruosius Įstatymo tikslus, galima daryti išvadą – energijos išteklių rinkos formavimas Lietuvos Respublikoje glaudžiai susijęs su energijos rinkų liberalizavimu ir darniu energetikos sektoriaus vystymusi, kildinamu iš Europos Sąjungos energetikos politikos ir teisės.

32. 2009 m. liepos 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/72/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti Direktyvą 2003/54/EB (OL, 2009, L 211/55), ir 2009 m. liepos 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/73/EB dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti Direktyvą 2003/55/EB (OL, 2009, L 211/94), be kita ko, nustato elektros energijos ir gamtinių dujų vidaus rinkų Europos Sąjungos valstybėse narėse liberalizavimo, atvėrimo, integracijos, taip pat konkurencijos didinimo tikslus, principus ir siektinas priemones, tarp kurių yra ir veiklų elektros energetikos ir gamtinių dujų sektoriuose komercinių interesų atskyrimas, kryžminio subsidijavimo sąlygų panaikinimas ir konkurencijos didinimas. Atsižvelgiant į tai, Įstatymo reglamentuojama energijos išteklių birža, kurioje bus prekiaujama elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis (fiziškai elektros energija bus prekiaujama „diena-prieš“ elektros energijos biržoje, organizuojamoje Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo nustatyta tvarka ir sąlygomis) ir gamtinėmis dujomis, kartu su plečiama elektros energijos ir gamtinių dujų infrastruktūra užtikrins skaidrios, konkurencingos ir likvidžios Lietuvos Respublikos elektros energijos ir gamtinių dujų vidaus rinkos plėtrą.

33. 2009 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/28/EB dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją, iš dalies keičianti bei vėliau panaikinanti direktyvas 2001/77/EB ir 2003/30/EB (OL, 2009, L 140/16), be kita ko, nustato atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo ir energijos, pagamintos iš atsinaujinančių išteklių, vartojimo skatinimo tikslus, kryptis, priemones ir uždavinius valstybėms narėms. Šios direktyvos nuostatos į Lietuvos Respublikos nacionalinę teisę perkeltos Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymu. Tikimasi, kad pagal Įstatymą diegiama centralizuota elektroninė prekybos biokuru sistema didins konkurencingumą biokuro rinkoje, užtikrins skaidrios ir likvidžios rinkos plėtrą, pritrauks naujų rinkos dalyvių, dėl to plačiau bus naudojami ir atsinaujinantys energijos ištekliai, spartės „žaliosios“ energijos technologijų plėtra Lietuvoje.

34. Vadovaujantis Direktyva 2009/119/EB, ūkio subjektai, kuriems privaloma kaupti naftos atsargas, gali tą daryti Europos Sąjungos valstybėse narėse, jeigu tam suteikiami leidimai abiejose valstybėse narėse, tai yra toje, kurioje naftos atsargos saugomos, ir toje,

kurios naftos atsargos saugomos. Derėtų siekti, kad centralizuotoje elektroninėje prekybos naftos produktų atsargomis sistemoje paslaugas galėtų siūlyti arba šias paslaugas pirkti ir kitų Europos Sąjungos valstybių narių ūkio subjektai. Būtų sukurta ne tik vietinė, bet tarptautinė prekybos aikštelė, kurioje būtų didesnė konkurencija, didesnis likvidumas ir skaidrumas. Tai leistų mažinti ekonomines sąnaudas, kurios susijusios su menku naftos produktų atsargų rinkos likvidumu ir nustatytomis pirkimų procedūromis.

35. Pagal Baltijos regiono šalių energijos rinkų sujungimo planą (BEMIP), kurį 2009 m. birželio 17 d. Susitarimo memorandumu patvirtino Europos Komisijos Pirmininkas ir Danijos Karalystės, Vokietijos Federacinės Respublikos, Estijos Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Suomijos Respublikos ir Švedijos Karalystės vyriausybių atstovai, nuo 2012 metų „diena-prieš“ elektros energijos biržos veiklos organizavimą turi perimti *Nord Pool Spot AS* – Skandinavijos valstybių elektros energijos biržos operatorius; Lietuvos Respublikos elektros energijos rinka turi tapti *Nord Pool Spot* kainų zona. Kadangi *Nord Pool Spot AS* neorganizuoja prekybos ilgalaikių elektros energijos pirkimo–pardavimo sutarčių pagrindu, tai yra neturi ilgalaikės elektros energijos kainos rizikos valdymo priemonių, Lietuvai svarbu tokių priemonių imtis savarankiškai: įtvirtinti energijos išteklių rinkos koncepciją ir įdiegti vieną prekybos elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis aikštelę – ilgalaikių elektros energijos pirkimo–pardavimo sutarčių sudarymo vietą.

VII. PAGRINDINĖS NUOSTATOS DĖL VISUOMENINIŲ SANTYKIŲ REGULIAVIMO

36. Įstatymas ir jo įgyvendinamieji teisės aktai nustatys Lietuvos Respublikos energijos išteklių rinkos organizavimo, administravimo, reguliavimo, priežiūros ir kontrolės teisinius pagrindus, reglamentuos prekybos elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis, gamtinėmis dujomis, centralizuotos prekybos biokuru ir naftos produktų atsargomis visuomeninius santykius.

37. Vadovaujantis tarptautine ir Lietuvos Respublikos energetikos sektoriaus teisėkūros praktika, Įstatyme bus apibrėžtos šios pagrindinės Įstatyme vartojamos sąvokos: „didmeninė prekyba energijos ištekliais“, „energijos išteklių birža“, „energijos išteklių biržos operatorius“, „energijos išteklių biržos dalyvis“, „energijos išteklių rinka“, „ilgalaikė pirkimo–pardavimo sutartis“.

38. Įstatyme bus nustatyta, kad energijos išteklių rinka reguliuojama vadovaujantis atskirų energetikos sektorių reguliavimo tikslais, siekiant sudaryti efektyvios, skaidrios ir konkurencingos prekybos energijos ištekliais, tarp jų elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis ir gamtinėmis dujomis, taip pat centralizuotos prekybos biokuru ir naftos produktų atsargomis teisinės sąlygas. Be to, bus nustatyta, kad energijos išteklių rinka reguliuojama vadovaujantis Nacionalinės energetikos strategijos tikslais ir uždaviniais, siekiant valstybės energetinės sistemos nepriklausomumo, energijos išteklių rinkos liberalizavimo ir integracijos.

39. Įstatyme bus nustatyta Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos kompetencija, susijusi su energijos išteklių rinkos valstybiniu valdymu ir reguliavimu, joms pavesta patvirtinti Prekybos elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis taisykles, Prekybos gamtinėmis dujomis taisykles ir Centralizuotos prekybos biokuru ir naftos produktų atsargomis taisykles.

40. Įstatyme bus nustatyta energetikos sektoriaus nacionalinės reguliavimo institucijos kompetencija, susijusi su energijos išteklių rinkos valstybiniu reguliavimu, jai bus pavesta išduoti energijos išteklių biržos operatoriaus licenciją, prižiūrėti energijos išteklių biržos operatoriaus veiklą, derinti energijos išteklių biržos operatoriaus nustatytus reikalavimus dėl įsipareigojimų užtikrinimo priemonių, taikomų energijos išteklių biržos dalyviams, tvirtinti energijos išteklių biržos operatoriaus rengiamą Energijos išteklių biržos reglamentą, pagal

kompetenciją vykdyti prekybos gamtinėmis dujomis energijos išteklių biržoje priežiūrą Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatyme nustatyta tvarka ir sąlygomis.

41. Įstatyme bus nustatyta, kad energijos išteklių rinką sudaro didmeninė prekyba energijos ištekliais. Prekyba įvairiais energijos ištekliais bus organizuojama ir vykdoma Įstatyme ir kituose įvairių energetikos sektorių veiklos teisinius pagrindus reglamentuojančiuose įstatymuose nustatyta tvarka ir sąlygomis. Be to, bus nustatyta, kad didmeninė prekyba energijos ištekliais vykdoma energijos išteklių biržoje ir dvišalių sandorių tarp energijos išteklių rinkos dalyvių pagrindu. Įstatymas nereglamentuos mažmeninės prekybos energijos ištekliais.

42. Įstatyme bus nustatyta, kad Įstatyme nustatytos apimties didmeninę prekybą energijos ištekliais organizuoja ir energijos išteklių biržoje įdiegtą prekybos sistemą administruoja energijos išteklių biržos operatorius. Energijos išteklių biržos operatoriumi Įstatyme nustatytais tikslais ir apimtimi bus pavesta organizuoti prekybą elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis ir gamtinėmis dujomis, centralizuotą prekybą biokuru ir naftos produktų atsargomis.

43. Energijos išteklių biržos operatoriaus veiklą turės teisę vykdyti asmuo, Įstatyme nustatyta tvarka ir sąlygomis turintis energetikos sektoriaus nacionalinės reguliavimo institucijos išduotą energijos išteklių biržos operatoriaus licenciją (toliau – licencija). Asmuo, ketinantis vykdyti energijos išteklių biržos operatoriaus veiklą, turės pateikti energetikos sektoriaus nacionalinei reguliavimo institucijai jos nustatytos formos prašymą ir dokumentus, įrodančius jo atitikti Įstatyme nustatytiems reikalavimams, kaip nurodyta Konceptijos 0 ir 45 punktuose. Energijos išteklių biržos operatoriaus bendrovė ir (ar) jos akcininkai privalės užtikrinti Įstatyme nustatytų reikalavimų tinkamą įgyvendinimą tiek licencijos išdavimo metu, tiek visą jo veiklos laiką. Šių reikalavimų pažeidimas bus laikomas šiurkščiu licencijuojamos veiklos pažeidimu. Licencija bus išduodama Lietuvos Respublikos energetikos įstatymo nustatyta tvarka ir terminais.

44. Įstatyme bus nustatyta, kad siekiant apsaugoti valstybės energetikos politikos tikslus ir nacionalinio saugumo interesus, visų pirma panaikinti sąlygas komercinę veiklą energetikos sektoriuje vykdančioms asmenims įgyti nepagrįstą konkurencinį pranašumą dėl to, kad jie disponuoja informacija apie energijos išteklių biržos operatoriaus veiklą, taip pat galimybę kai kuriems rinkos dalyviams daryti tikslingą įtaką energijos išteklių rinkos kainos pokyčiams tokių rinkos dalyvių ir (ar) susijusių asmenų naudai ir išvengti kryžminio energetikos sektoriaus veiklų subsidijavimo, licencija, kai dėl jos išdavimo kreipiasi akcinė bendrovė ar uždaroji akcinė bendrovė, bus išduodama tokiai bendrovei, kurios kontrolinis akcijų paketas, suteikiantis daugiau kaip 1/2 balsų energijos išteklių biržos operatoriaus bendrovės visuotiniame akcininkų susirinkime, valdomas Lietuvos Respublikos tiesiogiai ar per jos tiesiogiai ar netiesiogiai valdomą įmonę, įstaigą ar organizaciją. Jeigu dėl licencijos išdavimo kreipiasi bendrovė, kurios akcijas valstybė valdo netiesiogiai, tai yra per jos valdomą įmonę, įstaigą ar organizaciją, licencija bus išduodama tokiai bendrovei, kuri atitiks energijos išteklių biržos operatoriaus akcijų valdymo diferencijavimo principus – viena energetikos įmonė ar kelios tame pačiame sektoriuje (pavyzdžiui, elektros energetikos, gamtinių dujų, naftos) veikiančios įmonės negalės turėti daugiau kaip 3/4 akcijų ir balsų energijos išteklių biržos operatoriaus bendrovės visuotiniame akcininkų susirinkime.

45. Įstatyme bus nustatyta, kad energijos išteklių biržos operatoriaus licencija išduodama asmeniui, turinčiam pakankamai technologinių, finansinių ir vadybinių pajėgumų, leidžiančių tinkamai vykdyti licencijuojamos veiklos sąlygas. Asmens technologinių, finansinių ir vadybinių pajėgumų įvertinimo tvarką nustatys ir šiuos pajėgumus vertins energetikos sektoriaus nacionalinė reguliavimo institucija, atsižvelgdama į šiuos kriterijus:

45.1. pareiškėjas, norintis gauti licenciją (toliau – pareiškėjas), privalo nuosavybės teise ar kitais teisėtais pagrindais valdyti technines priemones ir programinę įrangą, kurių reikia energijos išteklių biržai organizuoti ir kitai licencijuojamai veiklai vykdyti; reikalavimus

energijos išteklių biržos operatoriaus valdomoms techninėms priemonėms ir programinei įrangai nustato energetikos sektoriaus nacionalinė reguliavimo institucija;

45.2. pareiškėjas privalo nuosavybės teise ar kitais teisėtais pagrindais valdyti ryšio priemonės, kurių reikia pranešimams iš energijos išteklių biržos dalyvių gauti ir siųsti; reikalavimus energijos išteklių biržos operatoriaus valdomoms ryšio priemonėms nustato energetikos sektoriaus nacionalinė reguliavimo institucija;

45.3. pareiškėjo finansinis pajėgumas įvertinamas pagal jo dvejų paskutinių ataskaitinių finansinių metų balanso ir pelno (nuostolio) ataskaitų duomenis, kai asmuo vykdė ūkinę komercinę veiklą, arba planuojamos veiklos prognozuojamus finansinius duomenis, kai asmuo nevykdė ūkinės komercinės veiklos, kurie vertinami pagal energetikos sektoriaus nacionalinės reguliavimo institucijos nustatytus finansinio pajėgumo rodiklius;

45.4. pareiškėjas privalo turėti darbuotojus licencijuojamai veiklai vykdyti ir ataskaitoms rengti, atskirai licencijuojamos veiklos apskaitai tvarkyti, vartotojams informuoti ir konsultuoti, skundams dėl licencijuojamos veiklos sąlygų nagrinėti.

46. Atsižvelgiant į valstybės energetikos politikos tikslus ir siekiant užtikrinti darnų skaidrios ir konkurencingos energijos rinkos vystymąsi ir nacionalinio saugumo interesų apsaugą, numatoma valstybės lygiu kurti vieną centralizuotą pagal vienodus teisinio reguliavimo ir organizacinius principus veikiančią prekybos energijos ištekliais aikštelę, tai yra Lietuvos teritorijoje tuo pačiu metu galės veikti tik viena centralizuota energijos išteklių birža. Toks energijos išteklių biržos veiklos principas niekaip neribos kitų asmenų teisės kurti kitas prekybos įvairiais energijos ištekliais sistemas ar prekiauti energijos ištekliais kitais teisės aktuose numatytais būdais. Tokie prekybos energijos ištekliais valstybinio reguliavimo, jeigu atitinkama veikla bus valstybės reguliuojama, principai bus nustatyti kituose energetikos sektoriaus teisės aktuose.

47. Įstatyme bus aiškiai nustatyta energijos išteklių biržos operatoriaus kompetencija, susijusi su elektros energijos išteklių rinkos administravimu ir organizavimu Įstatyme ir jo įgyvendinamuosiuose teisės aktuose nustatyta tvarka ir sąlygomis. Be kita ko, bus nustatyta, kad energijos išteklių biržos operatorius:

47.1. administruoja ir organizuoja elektros energijos išteklių rinką, taip pat prekybą elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis ir gamtinėmis dujomis, centralizuotą prekybą biokuru ir naftos produktų atsargomis;

47.2. registruoja energijos išteklių biržos dalyvius ir administruoja jų santykius energijos išteklių biržoje;

47.3. valdo, palaiko ir administruoja energijos išteklių biržos operatoriaus informacinę sistemą ir energijos išteklių biržos duomenų valdymo sistemą;

47.4. teisės aktų nustatyta tvarka ir sąlygomis teikia kompetentingoms institucijoms, įmonėms, įstaigoms ir organizacijoms informaciją, kurios reikia įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytoms pareigoms vykdyti;

47.5. užtikrina vienodas ir nediskriminuojančias sąlygas visiems energijos išteklių biržos dalyviams, vadovaudamasis Įstatyme ir jo įgyvendinamuosiuose teisės aktuose nustatytais reikalavimais;

47.6. neatlygintinai teikia informaciją apie energijos išteklių rinkos veiklą energijos išteklių biržos dalyviams ir kitiems suinteresuotiems asmenims;

47.7. ne vėliau kaip per 30 dienų nuo kiekvieno metų kalendorinio ketvirčio pabaigos parengia, teikia energetikos sektoriaus nacionalinei reguliavimo institucijai ir viešai skelbia energijos išteklių biržos operatoriaus informacinėje sistemoje energijos išteklių biržos operatoriaus veiklos ketvirčio ataskaitą pagal energijos išteklių biržos operatoriaus parengtą ir su energetikos sektoriaus nacionaline reguliavimo institucija suderintą formą;

47.8. ne vėliau kaip iki kiekvienų metų kovo 1 d. parengia, teikia energetikos sektoriaus nacionalinei reguliavimo institucijai ir viešai skelbia energijos išteklių biržos operatoriaus informacinėje sistemoje energijos išteklių biržos operatoriaus veiklos metinę ataskaitą pagal

energijos išteklių biržos operatoriaus parengtą ir su energetikos sektoriaus nacionaline reguliavimo institucija suderintą formą;

47.9. gavęs energetikos sektoriaus nacionalinės reguliavimo institucijos pasiūlymus ar nurodymus dėl energijos išteklių biržos operatoriaus veiklos ataskaitose nurodytų duomenų patikslinimo ar papildomų duomenų pateikimo, nedelsdamas per energetikos sektoriaus nacionalinės reguliavimo institucijos nurodytą terminą pateikia ir paskelbia viešai patikslintas veiklos ataskaitas;

47.10. užtikrina, kad būtų laikomasi kitų Įstatyme ir kituose teisės aktuose nustatytų įpareigojimų ir vykdomos veiklos energetikos sektoriuje reikalavimų.

48. Įstatyme bus nustatyta, kad energijos išteklių biržos operatorius neturi teisės įgalioti kitų asmenų vykdyti licencijoje nurodytą veiklą ir yra tiesiogiai atsakingas už Įstatyme ir jo įgyvendinamuosiuose teisės aktuose nustatytą energijos išteklių biržos administravimo ir organizavimo funkcijų tinkamą atlikimą. Energijos išteklių biržos operatorius neturės teisės verstis komercine energetikos veikla, susijusia su energijos išteklių ir (ar) energijos žvalgymu, gavyba, perdirbimu, gamyba, laikymu, transportavimu, perdavimu, skirstymu, tiekimu, prekyba, taip pat kita reguliuojama veikla energetikos sektoriuje, nesusijusia su energijos išteklių biržos administravimu ir organizavimu.

49. Įstatyme bus nustatyta, kad energijos išteklių biržos operatoriaus licencijuojamą veiklą nutraukti numatantis asmuo privalo ne vėliau kaip prieš 6 mėnesius informuoti apie tai energetikos sektoriaus nacionalinę reguliavimo instituciją. Jeigu atitinkamame pranešime bus nurodytas asmuo, kuris ketina pasibaigus pranešime nurodytam terminui vykdyti energijos išteklių biržos operatoriaus licencijuojamą veiklą, atitinka Įstatyme nustatytus šios veiklos reikalavimus ir energetikos sektoriaus nacionalinei reguliavimo institucijai pateiks įvertinti tokią atitiktį įrodančius dokumentus, pranešimo apie veiklos nutraukimą terminas bus derinamas energetikos sektoriaus nacionalinės reguliavimo institucijos, pranešimą teikiančio asmens (energijos išteklių biržos operatoriaus) ir licencijuojamą veiklą ketinančio vykdyti asmens sutarimu.

50. Įstatyme bus nustatyta, kad energijos išteklių biržos operatorius valdo, palaiko ir administruoja energijos išteklių biržos operatoriaus informacinę sistemą ir energijos išteklių biržos duomenų valdymo sistemą. Energijos išteklių biržos operatoriaus informacinė sistema yra viešas energijos išteklių rinkos informacijos portalas, kuriame teikiama informacija prieinama visiems suinteresuotiems asmenims ir visuomenei. Energijos išteklių biržos operatoriaus informacinėje sistemoje informacija bus skelbiama vadovaujantis teisės aktų nustatytais reikalavimais, laikantis teisės aktų nustatytą konfidencialios informacijos apsaugos reikalavimų.

51. Įstatyme bus nustatyta, kad energijos išteklių biržos dalyviais Įstatymo nustatyta tvarka registruojami asmenys, vykdantys energetikos veiklą įvairių energetikos sektorių veiklos teisinius pagrindus reglamentuojančiuose įstatymuose nustatyta tvarka ir sąlygomis. Energijos išteklių biržos dalyviais bus registruojami asmenys, pateikę energijos išteklių biržos operatoriumi jo nustatytos formos prašymą ir pasirašę energijos biržos dalyvio, prekybos sistemos naudotojo ir energijos biržos duomenų valdymo sistemos naudotojo sutartis. Su energijos biržos dalyviais pasirašomų sutarčių tipines sąlygas rengs ir tvirtins energijos išteklių biržos operatorius.

52. Įstatymas nustatys prekybos per energijos išteklių biržą elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis (Konceptijos 0 punktas), gamtinėmis dujomis (Konceptijos 0 punktas), centralizuotos elektroninės prekybos biokuru (Konceptijos 0 punktas) ir centralizuotos elektroninės prekybos naftos produktų atsargomis (Konceptijos 56 punktas) teisinius pagrindus.

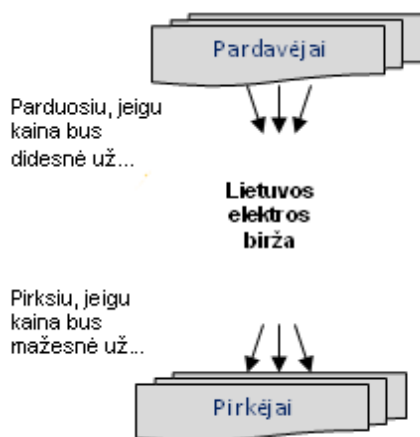
53. Elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis bus prekiaujama ilgalaikių elektros energijos pirkimo–pardavimo sutarčių pagrindu per centralizuotą duomenų valdymo sistemą, veikiančią energijos išteklių biržoje. Prekyba elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis Įstatyme bus reglamentuojama vadovaujantis šiais principais:

53.1. Ilgalaikių elektros energijos pirkimo–pardavimo sutarčių rinka (prekybos elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis vieta), kurios veiklos teisinius pagrindus nustatys Įstatymas, bus ta vieta, kurioje elektros energijos rinkos dalyviai galės išreikšti elektros energijos kainų lūkesčius ateičiai, nustatytam laikotarpiui. Nors sandoriai energijos išteklių biržos prekybos sistemoje bus sudaromi anonimiškai, apibendrinta informacija apie kainas ir kiekius bus skelbiama viešai.

53.2. Įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų pagrindu energijos išteklių biržoje įdiegus prekybos elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis sistemą, tai yra centralizuotą ilgalaikių elektros energijos pirkimo–pardavimo sutarčių sudarymo vietą, Lietuvos Respublikoje būtų prekiaujama elektros energija trumpesniam ir ilgesniam laikotarpiams. Elektros energijos rinkos dalyviai elektros energiją trumpesniam laikotarpiui (kitai dienai) prekiautų „diena-prieš“ elektros energijos biržoje, o ilgesniam laikotarpiui – pagal dvišales elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartis, jeigu prekiaujama būtų tarp Lietuvos Respublikos elektros energijos gamintojų ir tiekėjų ar tarp gamintojų ir elektros tinklų operatorių, taip pat prekiaujama elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis energijos išteklių biržoje, kaip nurodyta 4 paveiksle.

4 pav. Numatomi prekybos didmeninėje rinkoje elektros energija būdai

Prekyba trumpesniam laikotarpiui
(kitai dienai):
Elektros birža

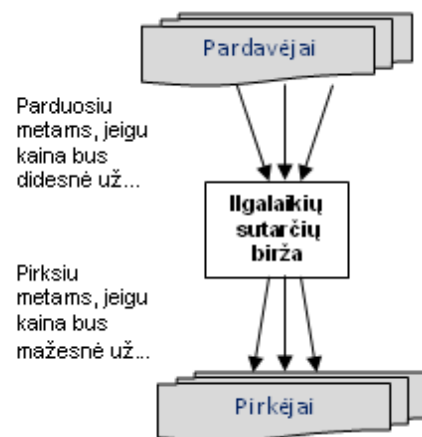

Prekyba ilgesniam laikotarpiui (savaitei, mėnesiui, metams):

Dvišalės sutartys

Ilgalaikių sutarčių rinka

53.3. Apibendrinti prekybos elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis, tai yra ilgalaikių elektros energijos pirkimo–pardavimo sutarčių rinkos, rezultatai bus viešai skelbiami, elektros energijos rinkos dalyviai galės teikti pavedimus dėl ilgalaikių elektros energijos pirkimo–pardavimo sutarčių, neturėdami kitos sandorio šalies, o jai atsiradus rinkoje sandoris bus sudaromas anonimiškai.

53.4. Pagal Įstatymą ir jo įgyvendinamuosius teisės aktus energijos išteklių biržoje bus centralizuotai prekiaujama elektros energijos kainos fiksavimo instrumentais (ilgalaikėmis elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartimis), fizinę elektros energiją pristatant per „diena-prieš“ elektros energijos biržą. Prekyba vyks nustatytu periodiškumu energijos išteklių biržos dalyviams teikiant pavedimus dėl skirtingo laikotarpio ilgalaikių elektros energijos pirkimo–pardavimo sutarčių sudarymo. Pasibaigus prekybos sesijai, apibendrinti duomenys apie kiekvieno laikotarpio ilgalaikės elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartis – sudarytus sandorius, kainas ir kiekius – bus skelbiama viešai. Prekiaujama bus centralizuotai ir anonimiškai, ilgalaikių energijos išteklių biržos operatorius užtikrins sandorio šalių tarpusavio atsiskaitymus. Įstatymas ir jo įgyvendinamieji teisės aktai nustatys prekybos

elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis, tai yra ilgalaikių elektros energijos pirkimo–pardavimo sutarčių rinkos, organizavimo tvarką ir sąlygas.

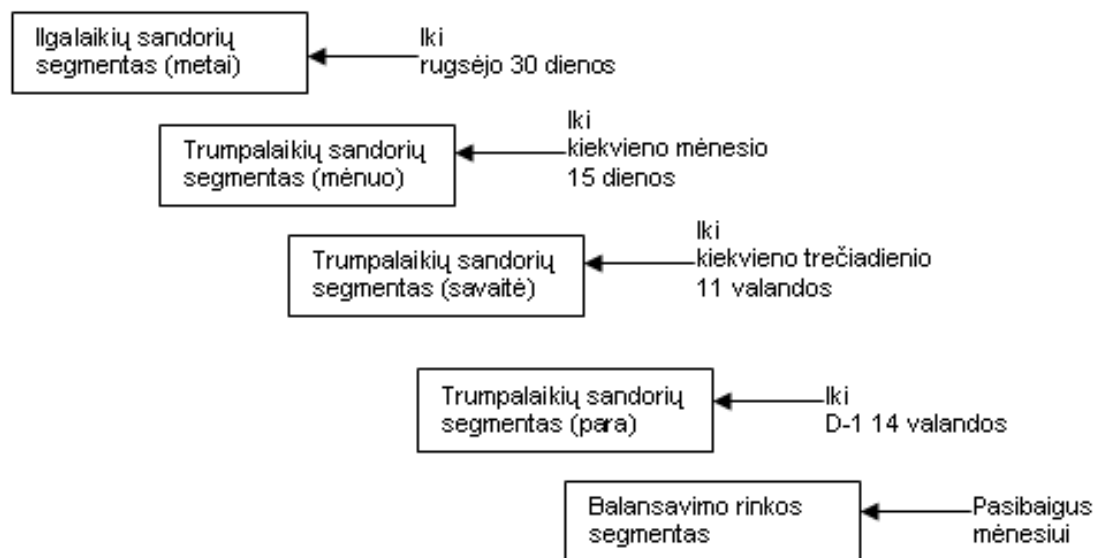
53.5. Pasibaigus prekybos fizine elektros energija sesijai „diena-prieš“ elektros energijos biržoje ir paskelbus konkrečios dienos ir valandos kainas, bus atliekami skirtumo tarp kainos, nustatytos sandoriams pagal ilgalaikes elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartis, ir „diena-prieš“ elektros energijos biržoje susiformavusios kainos skaičiavimai. Tie energijos išteklių biržos dalyviai, kurie sutiko ilgalaikių elektros energijos pirkimo–pardavimo sutarčių rinkoje parduoti už kainą, mažesnę nei susiformavo „diena-prieš“ elektros energijos biržoje, turės apmokėti kainų skirtumą energijos išteklių biržai, o tie elektros energijos biržos dalyviai, kurie sutiko ilgalaikių elektros energijos pirkimo–pardavimo sutarčių rinkoje parduoti už kainą, didesnę nei susiformavo „diena-prieš“ elektros energijos biržoje, turės gauti kainų skirtumą iš energijos išteklių biržos. Tokiu pat principu kainų skirtumas bus apmokamas ir pirkimo dalyje. Taigi elektros energijos rinkos dalyviai, prekiaujantys elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis energijos išteklių biržoje, visam sandorio galiojimo laikotarpiui užsitikrins sandoryje patvirtintą elektros kainą ir taip apsidraus nuo kainų pokyčių rizikos „diena-prieš“ elektros energijos biržoje. Galima daryti prielaidą, kad sandoriai ilgalaikių elektros energijos pirkimo–pardavimo sutarčių rinkoje bus sudaromi gana retai, tai yra metams – prieš metus, ketvirčiams – prieš ketvirtį, mėnesiams – prieš mėnesį ir taip toliau, o kainų skirtumas bus skaičiuojamas ir už kiekvieną dieną mokama pasibaigus prekybos sesijai „diena-prieš“ elektros energijos biržoje.

53.6. Tokios rinkos dalyvių aktyvumas priklausys nuo jų pačių atliktos sąnaudų ir naudos analizės, nes dalyvavimas energijos išteklių rinkoje prekiaujant elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis, ne taip, kaip „diena-prieš“ elektros energijos biržoje, bus savanoriškas. Jeigu Lietuvos Respublikos „diena-prieš“ elektros energijos biržoje prekiauti privalo visi biržos dalyviai, parduodantys importuotą elektros energiją arba perkantys elektros energiją eksportui, energijos išteklių biržoje tokios prievolės nebus. Tik tie elektros energijos rinkos dalyviai, kurie norės užsitikrinti elektros energijos kainas ilguoju laikotarpiu ir akivaizdi nauda jiems atpirks galimas išlaidas, naudosis šia pagalbine prekybos elektros energija priemone.

54. Didmeninė prekyba gamtinėmis dujomis bus vykdoma energijos išteklių biržoje ir dvišalių gamtinių dujų pirkimo–pardavimo sutarčių pagrindu. Prekyba gamtinėmis dujomis Įstatyme bus reglamentuojama vadovaujantis šiais principais:

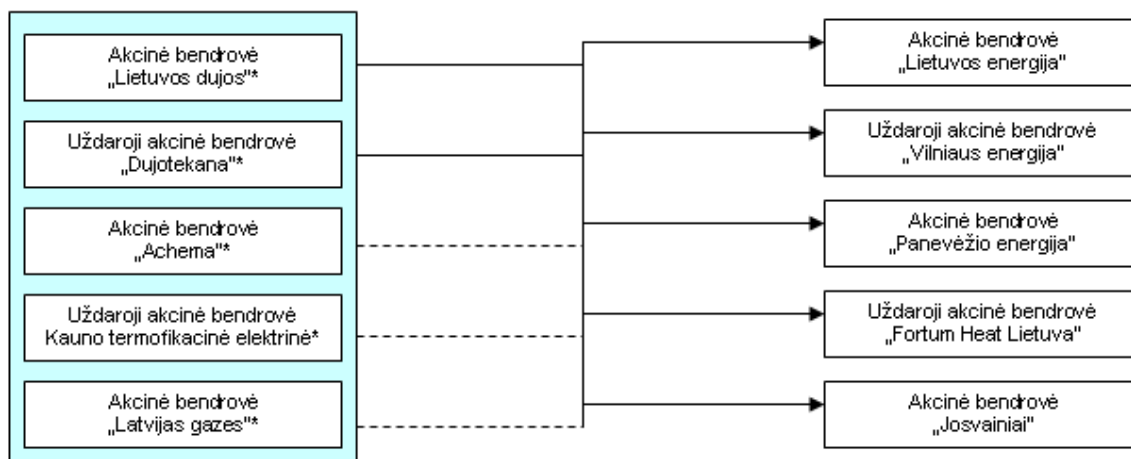
54.1. Pagal Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymą, Įstatymą ir jų įgyvendinamuosius teisės aktus prekybos gamtinėmis dujomis modelis susidarys iš 3 etapų: gamtinių dujų ilgesniam laikotarpiui (metams ir sezonui) pirkimo–pardavimo etapas, prekybos gamtinėmis dujomis energijos išteklių biržoje mėnesiui, savaitei, dienoms etapas ir prekybos balansavimo gamtinėmis dujomis etapas, kaip nurodyta 5 paveiksle.

5 pav. Prekybos gamtinėmis dujomis struktūra

54.2. Pirmasis etapas gali būti pradėtas 2012 metais (6 paveikslas). Šio etapo ypatumas tas, kad tam tikro kiekio gamtinių dujų pirkėjai ir pardavėjai dažniausiai prekiauja tarpusavyje tiesiogiai – dvišaliai sandoriai sudaromi ir atsiskaitoma tiesiogiai. Tokia sistema veikia ir šiandien, tik sandoriai neregistruojami biržoje ir jų sąlygos gali būti įvairios (ypač tai liečia atsiskaitymus ir garantijas). Ateityje galima būtų sudaryti anoniminius sandorius pačioje biržoje. Tada atsiskaitymai ir garantijos būtų valdomi per energijos išteklių biržą, gamtinių dujų pirkėjams nereikėtų pažinti pardavėjo, o pardavėjams – pirkėjo.

6 pav. Gamtinių dujų pirkimo–pardavimo sutarčių segmentas

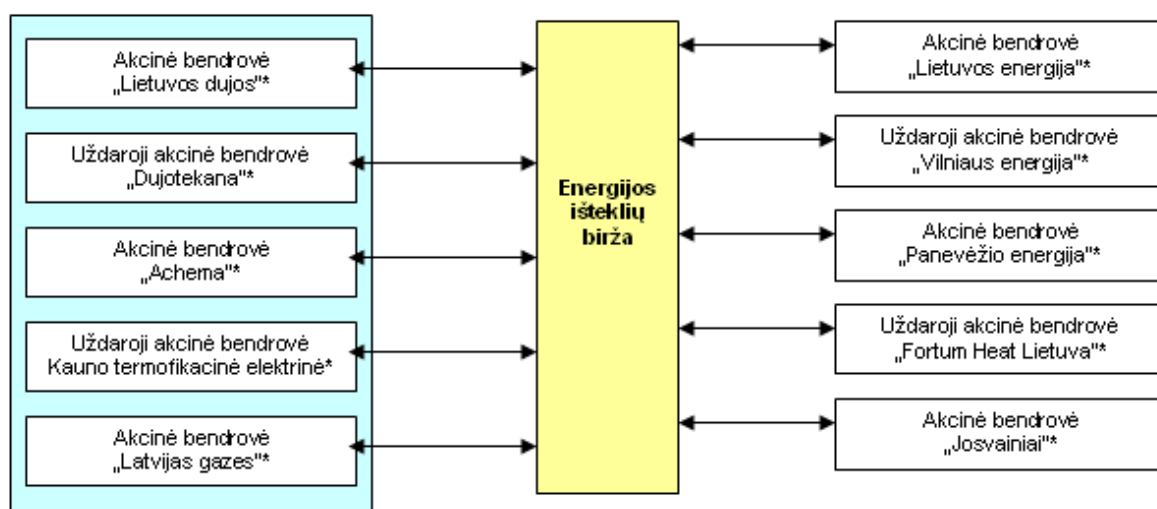

*Tiekimo licencijas turinčios įmonės.

1. Ilgalaikės sutartys – vienu kalendorinių metų – sudaromos iki kiekvienų metų rugsėjo 15 dienos.
2. Sutarčių sąlygos tipinės ir viešos, parengtos ir patvirtintos energijos išteklių biržos operatoriaus.
3. Tiesioginės dvišalės sutartys tarp pirkėjų ir pardavėjų registruojamos energijos išteklių biržos operatoriaus.
4. Atsiskaitoma tiesioginiai tarp sutarčių šalių.

54.3. Kitas prekybos gamtinėmis dujomis etapas – prekyba pačiomis gamtinėmis dujomis trumpesniems laikotarpiais – mėnesiui, savaitei, parai. Principinė tokių sandorių sudarymo schema pavaizduota 7 paveiksle. Kiekvienas gamtinių dujų tiekėjas ar vartotojas energijos išteklių biržoje galės prekiauti ir kaip pirkėjas, ir kaip pardavėjas. Energijos išteklių biržoje bus sudaromi gamtinių dujų pirkimo–pardavimo ateities sandoriai. Pavyzdžiui, gamtines dujas, kurias ketinama vartoti rytoj, vėliausiai bus galima nusipirkti dieną prieš, tai yra šiandien. Pagrindiniai šios prekybos gamtinėmis dujomis aikštelės bruožai – nereguliuojama kaina, anoniminė prekyba ir centralizuoti atsiskaitymai per energijos išteklių biržą.

7 pav. Gamtinių dujų prekybos energijos išteklių biržoje segmentas

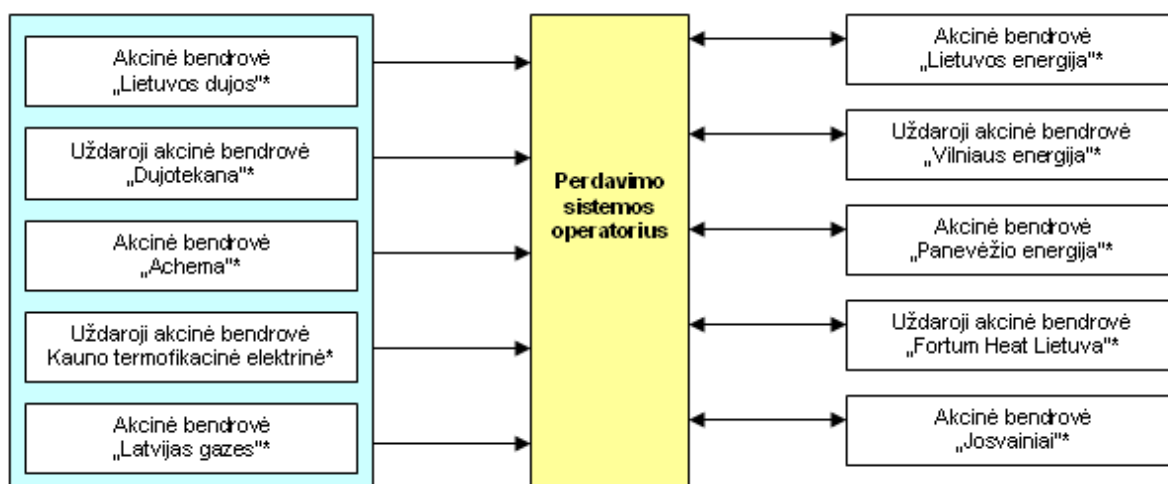

*Tiekimo licencijas turinčios įmonės.

1. Trumpalaikiai sandoriai: mėnesiui, savaitei, parai.
2. Prekyba anoniminė.
3. Visi biržos dalyviai gali ir pirkti, ir parduoti.
4. Kaina biržoje nereguliuojama.
5. Sandoriai sudaromi tiesiogiai.
6. Atsiskaitoma tik per biržą.
7. Birža įdiegia atsiskaitymo garantijų sistemą.

54.4. Paskutinis prekybos gamtinėmis dujomis etapas – prekyba balansavimo gamtinėmis dujomis, kaip nurodyta 8 paveiksle, kai gamtinių dujų rinkos dalyviai suvartoja dujas, kurios nebuvo nupirktos nei pagal ilgalaikes dvišales gamtinių dujų pirkimo–pardavimo sutartis, nei energijos išteklių biržoje, arba priešingai – vartotojas, nusipirkęs gamtines dujas pagal ilgalaikę dvišalę gamtinių dujų pirkimo–pardavimo sutartį arba energijos išteklių biržoje, jų faktiškai nesuvartoja. Balansavimo gamtines dujas perdavimo sistemos operatorius gali nupirkti iš vartotojo ir parduoti tiekėjams arba laikyti gamtinių dujų saugykloje, arba parduoti vartotojui, nusipirkęs iš tiekėjo arba saugyklos. Šio prekybos gamtinėmis dujomis etapo ypatumas tas, kad iš anksto nustatoma, už kokią kainą bus perkamos ar parduodamos balansavimo gamtinės dujos.

8 pav. Prekybos balansavimo gamtinėmis dujomis segmentas

*Vartotojai ir tiekimo licencijas turinčios įmonės, pasirašiusios atitinkamą balansavimo sutartį su perdavimo sistemos operatoriumi.

1. Atsiskaitymai už nesubalansavimą vyksta pasibaigus mėnesiui ir suskaičiuojami parų nuokrypius.
2. Balansavimo dujomis prekiaujama tik per perdavimo sistemos operatorių.
3. Kiekvienas rinkos dalyvis atsakingas tiesiogiai perdavimo sistemos operatoriumi už savo pirkimo–pardavimo ir vartojimo– tiekimo subalansavimą.
4. Perdavimo sistemos operatorius taiko aiškią ir visiems vienodą nesubalansavimo dujų kainodarą.
5. Nesubalansavimo kainodarą tvirtina Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija.
6. Atsiskaitoma tik per perdavimo sistemos operatorių.

54.5. Kad būtų pradėti taikyti pirmiau aprašyti prekybos gamtinėmis dujomis principai, rengiant Įstatymą ir jo įgyvendinamuosius teisės aktus turės būti papildomai apsvarstytos Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nuostatos, susijusios su prekybos gamtinėmis dujomis organizavimu, taip pat parengti trūkstami norminiai teisės aktai: Gamtinių dujų balansavimo taisyklės, Prekybos gamtinėmis dujomis taisyklės ir kiti. Šiuose teisės aktuose, be Konceptijoje nurodytų principų, turėtų būti papildomai išspręsti atsiskaitymų už gamtinių dujų pirkimo–pardavimo sandorius, jų garantijų valdymo mechanizmo klausimai.

54.6. Siekiant užtikrinti gamtinių dujų kainos formavimo prekiaujant gamtinėmis dujomis energijos išteklių biržoje skaidrumą ir užkirsti kelią galimiems energijos išteklių rinkos iškraipymams ir piktnaudžiavimui, Įstatyme bus nustatyta, kad prekybos gamtinėmis dujomis priežiūrą atliks ir gamtinių dujų kainą reguliuos pagal kompetenciją energetikos sektoriaus nacionalinė reguliavimo institucija Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatyme nustatyta tvarka ir sąlygomis.

55. Centralizuota prekyba biokuru energijos išteklių biržoje Įstatyme bus reglamentuojama vadovaujantis šiais principais:

55.1. Prekybos biokuru skatinimo, palengvinimo ir skaidrumo didinimo priemonė – sudaryti sąlygas pirkėjams ir pardavėjams lengviau susirasti vienas kitą. Siekiant prekybą biokuru supaprastinti ir padaryti skaidresnę, Įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų pagrindu centralizuota elektroninė prekybos biokuru sistema bus kuriama ir diegiama kaip energijos išteklių biržos dalis. Šioje sistemoje bus pateikiami detalūs biokuro pardavėjų ir pirkėjų pasiūlymai, o privalomai – pasiūlymai vykdančių licencijuojamą veiklą energetikos

sektoriuje įmonių, kurios perka ir (ar) parduoda biokurą elektros ir šilumos energijai gaminti, kai gaminama šiluma skirta tiekti į centralizuoto šilumos tiekimo sistemas. Pasiūlymuose pirkti ar parduoti biokurą bus reikalaujama detaliai nurodyti biokuro specifikacijos informaciją, pristatymo sąlygas, atskirai – siūlomas su biokuro tiekimu susijusias paslaugas ir atitinkamai biokuro ir papildomų tiekimo paslaugų kainas. Priėmus Įstatymą ir jo įgyvendinamuosius teisės aktus, biokuro pirkimo–pardavimo sutartys bus sudaromos tarp šalių, pateikusių centralizuotoje elektroninėje prekybos biokuru sistemoje palankiausias prekybos pasiūlymus.

55.2. Kad būtų padidintas biokuro pasiūlos ir paklausos likvidumas ir lengviau į rinką patektų smulkesni biokuro gamintojai ar naudotojai, centralizuotoje elektroninėje prekybos biokuru sistemoje bus įdiegta siūlomo pirkti biokuro kiekio viršutinė riba – dideli pageidaujami parduoti ar pirkti biokuro kiekiai turės būti skaidomi į keletą mažesnio kiekio pasiūlymų, kad energijos išteklių biržoje galėtų prekiauti ne tik stambieji biokuro gamintojai ar naudotojai.

55.3. Dar viena iš galimų priemonių konkurencinei aplinkai gerinti – reikalavimas kiekvienam energijos išteklių biržos dalyviui deklaruoti tiesiogiai ar netiesiogiai susijusias įmones, prekiaujančias ar ketinančias prekiauti biokuru.

55.4. Prekyba biokuru centralizuotoje elektroninėje prekybos biokuru sistemoje turėtų atitikti skaidrių pirkimų reikalavimus – veiklos energetikos sektoriuje licencijas turinčių įmonių pirkimo–pardavimo sandoris turėtų būti tvirtinamas tik su geriausią pasiūlymą iš kelių alternatyvių pasiūlymų pateikusių asmeniu. Centralizuota elektroninė prekybos biokuru sistema automatiškai patvirtintų biokuro pirkimo–pardavimo sandorius tik tuo atveju, kai yra keli (pavyzdžiui, ne mažiau kaip trys) nesusijusių įmonių alternatyvūs pasiūlymai.

55.5. Svarbu atsižvelgti ir į tai, kad biokuro galutinė kaina labai priklauso nuo jo gabenimo sąnaudų. Prekybos pasiūlymai centralizuotoje elektroninėje prekybos biokuru sistemoje bus anonimiški – pardavėjai, teikdami pasiūlymą, nežinos, kas nupirks jų siūlomą biokurą, pirkėjai nematys, kuris rinkos dalyvis yra pardavėjas, ir atvirkščiai. Tuo tikslu teikiantys pasiūlymus pirkti ar parduoti biokurą energijos išteklių biržos dalyviai turėtų nurodyti vietas, kuriose jie sutinka parduoti (pristatyti) ar pirkti (priimti) biokurą. Pardavimo pasiūlymuose atitinkamai būtų pateikiamos biokuro pardavimo (pirkimo) kainos, atsižvelgiant į geografinės biokuro pristatymo (priėmimo) zonas. Geografinės zonos galėtų būti nurodomos rajonų ar kitu teritoriniu pagrindu.

55.6. Šiuo metu rinkos subjektų perkamo ir parduodamo dvišalių pirkimo–pardavimo sutarčių pagrindu biokuro apskaita atliekama įvairiais matavimo vienetais (tonomis, erdmetriais, tonomis naftos ekvivalento, megavatvalandėmis ir taip toliau). Kad biokuro pardavimo ir pirkimo pasiūlymai galėtų būti tarpusavyje palyginami, centralizuotoje elektroninėje prekybos biokuru sistemoje teikiamuose prekybos pasiūlymuose perkamo ir parduodamo biokuro matavimo vienetas turi būti vienodas, nustatytas Įstatymo įgyvendinamajame teisės akte – Biokuro apskaitos taisyklėse.

55.7. Pagal Įstatymą ir jo įgyvendinamuosius teisės aktus bus pradėtos taikyti standartizuotų biokuro pirkimo–pardavimo sutarčių sąlygos, nustatyti prekybos biokuru pagal standartizuotas sutartis reikalavimai. Į specialiąją sutarties dalį turės būti perkeliama prekybos pasiūlyme, pateiktame energijos išteklių biržai, nurodytos biokuro specifikacijos informacija, pristatymo sąlygos, siūlomas su biokuro tiekimu susijusios papildomos paslaugos, biokuro ir papildomų tiekimo paslaugų kainos ir kita.

56. Centralizuota prekyba naftos produktų atsargomis energijos išteklių biržoje Įstatyme bus reglamentuojama vadovaujantis šiais principais:

56.1. Siekiant didinti prekybos naftos produktais skaidrumą, rinkos likvidumą, spartinti naftos produktų atsargų įsigijimo procedūras ir suteikti galimybę efektyviai konkuruoti lengvai prieinamos informacijos aplinkoje, bus sukurta centralizuota elektroninė prekybos naftos produktų atsargomis sistema, integruota į bendrą energijos išteklių biržos prekybos aplinką. Vadovaudamiesi Įstatymu ir jo įgyvendinamaisiais teisės aktais, ūkio subjektai, teisės

aktų nustatyta tvarka ir sąlygomis privalantys kaupti naftos produktų atsargas, energijos išteklių biržoje galės prekiauti naftos produktų atsargomis, taip pat naftos produktų atsargų saugojimo ir reikalavimo į naftos produktų atsargas teisėmis, naudodamiesi centralizuota elektronine prekybos naftos produktų atsargomis sistema. Prekyba pačiomis naftos produktų atsargomis galėtų būti organizuojama tiek per energijos išteklių biržą, tiek pagal viešųjų pirkimų procedūras. Prekyba naftos produktų atsargomis per energijos išteklių biržą būtų organizuojama, jeigu pakaktų naftos produktų pasiūlos alternatyvų.

56.2. Įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka ir sąlygomis energijos išteklių biržos elektroninė prekybos sistema bus tokia, kad energijos išteklių biržos dalyviai galėtų prekiauti reikalavimo į naftos produktų atsargas teisėmis, įsigyti ar parduoti turimas atsargas, siūlyti naftos produktų atsargų saugojimo ir (ar) naftos produktų atsargų atnaujinimo paslaugas. Lietuvos Respublikos teritorijos aprūpinimą naftos produktais ir naftos produktų tiekimą (prekybą ir paskirstymą) esant ekstremaliai energetikos situacijai, taip pat susijusius naftos produktų tiekimo ir vartojimo ribojimus reglamentuoja Lietuvos Respublikos naftos produktų ir naftos valstybės atsargų įstatymas.

57. Įstatyme bus nustatyta, kad energetikos sektoriaus nacionalinė reguliavimo institucija vykdo energijos išteklių biržos operatoriaus veiklos ir prekybos energijos išteklių biržoje valstybinį reguliavimą ir priežiūrą. Atlikdama jai priskirtas funkcijas, energetikos sektoriaus nacionalinė reguliavimo institucija pagal kompetenciją bendradarbiaus su Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisija ir Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba. Energetikos sektoriaus nacionalinė reguliavimo institucija Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatyme, Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatyme ir (ar) Lietuvos Respublikos šilumos ūkio įstatyme nustatyta tvarka ir sąlygomis atliks energijos išteklių rinkos tyrimus ir taikys atitinkamas įstatymuose nustatytas reguliavimo priemones.

58. Įstatyme bus nustatyta, kad energijos išteklių biržos operatorius vykdo nuolatinę prekybos energijos išteklių biržoje priežiūrą ir stebėseną biržos (prekybos sistemų) reglamentuose nustatyta tvarka ir sąlygomis. Energijos išteklių biržos operatorius stebės, kad biržoje nebūtų registruojami apsimestiniai sandoriai. Jeigu energijos išteklių biržos operatorius nustatys, kad biržos dalyvių pateikti prekybos pasiūlymai gali būti laikomi apsimestiniais, ir pateiks energetikos sektoriaus nacionalinei reguliavimo institucijai tai įrodančius paaiškinimus, tokie sandoriai energetikos sektoriaus nacionalinės reguliavimo institucijos sprendimu nebus įtraukiami į energijos išteklių biržoje susiformavusių kainų skaičiavimus, kol Konceptijos 0 punkte nurodyta tvarka nebus atliktas energijos išteklių rinkos tyrimas ir gautas energetikos sektoriaus nacionalinės reguliavimo institucijos galutinis sprendimas. Apsimestiniais laikomi tokie energijos išteklių biržoje pateikti prekybos pasiūlymai, kai biržos dalyviai siekia ne įsigyti ar realizuoti energijos išteklius, o jais prisidengę daryti tikslingą įtaką energijos išteklių rinkos kainos pokyčiams (kainos didėjimui ar mažėjimui) pasiūlymą teikiančių, priimančių ir (ar) su jais susijusių asmenų naudai.

59. Įstatyme bus nustatyta, kad energijos išteklių biržos operatorius periodiškai, tačiau ne rečiau kaip kartą per metus, parengia ir suderinęs su energetikos sektoriaus nacionaline reguliavimo institucija Energetikos ministerijai pateikia energijos išteklių biržos veiklos ataskaitą, kurioje atskirai įvertinamos kiekviena iš Konceptijos 0 punkte nurodytų prekybos rūšių. Energetikos ministerija įvertina prekybos elektros energijos ir (ar) gamtinių dujų rinkos išvestinėmis priemonėmis teisines ir organizacines sąlygas, suderina jas su energetikos sektoriaus nacionaline reguliavimo institucija ir Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisija ir teikia Lietuvos Respublikos Vyriausybei pasiūlymą dėl pradinio Lietuvos Respublikos energijos išteklių rinkos plėtros etapo pabaigos ir prekybos energijos rinkų išvestinėmis priemonėmis priskyrimo finansinių priemonių rinkų reguliavimo sričiai Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatyme (Žin., 2007, Nr. [17-627](#)) nustatyta tvarka ir sąlygomis. Prekybos energijos rinkų išvestinėmis priemonėmis organizavimo tvarką ir sąlygas Energetikos ministerijos teikimu nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė, vadovaudamasi

Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymu, Įstatymu, kitais energijos ir finansinių priemonių rinkų teisinius santykius reglamentuojančiais įstatymais.

60. Įstatyme bus nustatyta, kad energetikos sektoriaus nacionalinė reguliavimo institucija išankstine neprivaloma skundų ir ginčų nagrinėjimo ne teisme tvarka pagal kompetenciją nagrinėja energijos išteklių rinkos dalyvių ir kitų asmenų skundus ir ginčus dėl energijos išteklių biržos administravimo ir organizavimo, taip pat kitos energijos išteklių biržos operatoriaus veiklos. Skundai ir ginčai bus nagrinėjami Lietuvos Respublikos energetikos įstatyme nustatyta tvarka.

61. Įstatyme bus nustatyta, kad asmenys, nesilaikantys Įstatymo reikalavimų, atsako Lietuvos Respublikos energetikos įstatymo ir kitų įstatymų nustatyta tvarka.

62. Įstatyme bus nustatyta, kad energijos išteklių biržos dalyviai, prekiaujantys ar ketinantys prekiauti joje ir iki Įstatymo įsigaliojimo sudarę dvišales pirkimo–pardavimo sutartis, kurios Įstatymo nustatyta tvarka ir sąlygomis privalo būti registruojamos energijos išteklių biržos duomenų valdymo sistemoje, ne vėliau kaip per 2 mėnesius turės informuoti energijos išteklių biržos operatorių apie sudarytas sutartis ir pateikti Įstatyme ir (ar) jo įgyvendinamuosiuose teisės aktuose nurodytą informaciją, kurios reikia energijos išteklių biržos operatoriaus funkcijoms tinkamai atlikti. Visi energijos išteklių biržos operatoriui pateikti duomenys bus laikomi konfidencialiais ir galės būti atskleisti energetikos sektoriaus nacionalinei reguliavimo institucijai ir (ar) kitoms valstybės institucijoms, kiek to reikia jų funkcijoms tinkamai atlikti, taip pat kitiems asmenims teisės aktuose nustatytais atvejais.

63. Šiame Konceptijos skyriuje pateiktas ne baigtinis Įstatymo nuostatų aprašas. Įstatymas bus rengiamas vadovaujantis Konceptijoje išdėstytais principais, tikslais ir paaiškinimais, taip pat atsižvelgiant į kitų susijusių teisės aktų nuostatas ir atitinkamus jų pakeitimus.

VIII. GALIMOS NUMATOMO TEISINIO REGULIAVIMO PASEKMĖS

64. Manoma, kad priėmus Įstatymą ir jo įgyvendinamuosius teisės aktus ir tinkamai įdiegus prekybos energijos ištekliais per energijos išteklių biržą sistemą, bus pasiekti Konceptijos 0 punkte nurodyti reguliavimo tikslai:

64.1. kitų Europos Sąjungos valstybių narių ir pasaulio energijos išteklių rinkų pavyzdžiu Lietuvos Respublikoje bus sudarytos centralizuotos prekybos energijos ištekliais teisinės sąlygos, nustatyti energijos išteklių biržos organizavimo, administravimo ir reguliavimo teisiniai pagrindai;

64.2. bus nustatytas energijos išteklių biržos operatoriaus teisinis statusas ir sureguliuoti jo santykiai su kitais energetikos sektoriuje veiklą vykdančiais asmenimis;

64.3. bus sudarytos galimybės energijos išteklių biržos dalyviams efektyviai konkuruoti energijos išteklių rinkoje ir pasinaudoti skaidria, aiškiai sureguliuota ir nediskriminaciniais pagrindais veikiančia centralizuota prekybos energijos ištekliais sistema;

64.4. bus nuosekliai vienodinamas prekybos energijos ištekliais skirtinguose energetikos sektoriuose teisinis reguliavimas;

64.5. bus sudarytos prekybos elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis ir tolesnės elektros energijos išvestinių priemonių (finansinių instrumentų) rinkos plėtros teisinės sąlygos, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos fizinės „diena-prieš“ elektros energijos biržos integracijos į Skandinavijos valstybių elektros energijos biržos „Nord Pool Spot“ kainų zoną tikslus ir ketinimą turėti centralizuotą prekybos aikštelę, suteikiančią elektros energijos rinkos dalyviams galimybę finansiniais instrumentais suvaldyti elektros energijos kainos pokyčius „diena-prieš“ elektros energijos biržoje;

64.6. bus užtikrintas gamtinių dujų tiekimo ir prekybos diferencijavimas kartu su planuojama gamtinių dujų infrastruktūros Lietuvos Respublikoje plėtra sudarant efektyvios prekybos gamtinėmis dujomis ir gamtinių dujų rinkos išvestinėmis priemonėmis teises sąlygas ir taip didinant gamtinių dujų rinkos skaidrumą, likvidumą ir konkurencingumą;

64.7. bus sudarytos sąlygos energijos išteklių rinkos dalyviams efektyviai prekiauti biokuru ir naftos produktų atsargomis – sukurta centralizuota prekybos informacinė sistema, didinanti šių produktų rinkų konkurencingumą ir skaidrumą;

64.8. ilgalaikėje perspektyvoje bus užtikrinta darni, skaidri ir integrali efektyvia konkurencija ir nediskriminavimu pagrįsta energijos išteklių rinkos plėtra.

65. Įstatyme, Lietuvos Respublikos energetikos įstatyme, Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatyme ir kituose teisės aktuose nustatyta energetikos sektoriaus nacionalinės reguliavimo institucijos kompetencija, susijusi su energijos išteklių rinkų priežiūra, užtikrins, kad laiku ir adekvačiai būtų reaguojama į neigiamas energijos išteklių rinkos plėtros tendencijas, pavyzdžiui, susijusias su energijos išteklių produktų rinkų koncentracija, leis tinkamai parengti reikiamus susijusių teisės aktų pakeitimus ar tobulinti energijos išteklių rinkos organizavimo, administravimo ir valdymo principus.

IX. FINANSINIS-EKONOMINIS PAGRISTUMAS

66. Įstatymui ir jo įgyvendinamiesiems teisės aktams parengti papildomų Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto išlaidų neprireiks.

67. Už Įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nuostatų tinkamo vykdymo valstybinę priežiūrą ir kontrolę pagal teisės aktų nustatytą kompetenciją energetikos sektoriuje bus atsakingos Lietuvos Respublikos Vyriausybė, jos įgaliota institucija (Energetikos ministerija) ir energetikos sektoriaus nacionalinė reguliavimo institucija. Tinkamai atlikdama Įstatyme nustatytas energijos išteklių rinkos priežiūros, kontrolės ir reguliavimo funkcijas energetikos sektoriaus nacionalinė reguliavimo institucija patirs papildomų išlaidų, susijusių su žmogiškaisiais, administraciniais ir organizaciniais ištekliais. Energetikos sektoriaus nacionalinė reguliavimo institucija parengs ir pagal kompetenciją pateiks įgaliotoms institucijoms papildomų išlaidų skaičiavimus ir juos pagrindžiančius dokumentus. Teisės aktų nustatyta tvarka ir sąlygomis turėtų būti persvarstyta energetikos sektoriaus nacionalinės reguliavimo institucijos finansavimo schema ir (ar) skiriamos lėšos iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto.

68. Daugelis Įstatymo reikalavimų bus skirti privatiems ūkio subjektams – ūkinę komercinę veiklą energetikos sektoriuje vykdančioms asmenims, taigi papildomų Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų šioms reikalavimams vykdyti neprireiks.

69. Energijos išteklių biržos operatoriaus bendrovės kapitalas bus formuojamas Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo (Žin., 2000, Nr. [64-1914](#); 2003, Nr. [123-5574](#)) nustatyta tvarka ir sąlygomis. Įstatyme bus nustatyta, kad energijos išteklių biržos operatoriaus pajamas, be kita ko, sudarys energijos išteklių biržos dalyvių įmokos už energijos išteklių biržos operatoriaus teikiamas paslaugas. Pasibaigus finansiniams metams energijos išteklių biržos operatorius privalės pateikti energetikos sektoriaus nacionalinei reguliavimo institucijai finansinę atskaitomybę, kurioje turės būti aiškiai nurodytos energijos išteklių biržos operatoriaus veiklos sąnaudos, pajamos, gautos iš energijos išteklių rinkos dalyvių sumokėtų įmokų, ir papildomai gautos pajamos. Įvertinusi energijos išteklių biržos operatoriaus veiklos sąnaudų ir gautų pajamų santykį, energetikos sektoriaus nacionalinė reguliavimo institucija gali pareikalaus persvarstyti energijos išteklių biržos operatoriaus patvirtintas įmokas už jo teikiamas paslaugas ir užtikrinti, kad energijos išteklių biržos dalyvių mokamos įmokos būtų pagrįstos energijos išteklių biržos operatoriaus veiklos sąnaudomis, atsižvelgiant į protingumo kriterijų atitinkančią pelno normą.

70. Prekiaujant energijos išteklių biržoje, tai yra sudarant sandorius ir atsiskaitant, būtina naudotis informacinėmis technologijomis. Lietuva gali rinktis pasaulyje žinomus informacinių technologijų sprendimus, naudojamus panašiose biržose, arba kurti savus. Panašios prekybos platformos, skirtos prekiauti keletu produktų, realizuotos atitinkamais informacinių technologijų sprendimais kitose valstybėse, ganėtinai brangios, nes pritaikytos labai išsivysčiusioms, likvidžioms, turinčioms labai daug sistemos naudotojų

rinkoms. Lietuvos Respublikoje veikiančios „diena-prieš“ elektros energijos biržos veikla, rinkos dalyvių skaičius, likvidumo laipsnis ir rinkos koncentracija rodo, kad nacionalinis sprendimas būtų pigesnis ir tinkamesnis mažai rinkai. Lietuvos Respublikos elektros energijos biržos veiklos perspektyvos pateiktos 2 lentelėje.

2 lentelė. Didmeninės prekybos elektros energija duomenys

	Matavimo vienetas	2012 metai	2013 metai	2014 metai	2015 metai	2016 metai
Išėities duomenys (visa prekybos apyvarta)						
Elektros energijos poreikis (iš viso)	MWh per metus	10 911 620	11 129 853	11 352 450	11 579 499	11 811 089
Biržos apyvarta	MWh per metus	7 943 660	8 681 285	10 353 434	10 560 503	10 771 713
Elektros energijos eksportas	MWh per metus	305 525	333 896	1 271 474	1 296 904	1 322 842
Prielaidos						
Poreikio dalis, tenkinama per biržą	procentai	70	75	80	80	80
Ilgalaikių sandorių rinkos poreikis (nuo biržos apyvartos)	procentai	30	35	40	45	45
Biržos apyvartos eksportuojama dalis	procentai	4	4	14	14	14
Visa apyvarta pagal ilgalaikius sandorius	MWh per metus	2 383 098	3 038 450	4 141 374	4 752 226	4 847 271
Mokesčiai						
Rinkos dalyvių skaičius	vienetai	8	9	10	11	12
Dalyvio mokestis	eurai (litai) už vienetą	3 000 (10 358)	4 000 (13 811)	5 000 (17 264)	6 000 (20 717)	6 000 (20 717)
Apyvartos mokestis	eurai (litai) už MWh	0,03 (0,10)	0,03 (0,10)	0,03 (0,10)	0,03 (0,10)	0,03 (0,10)
Atsiskaitymų mokestis	eurai (litai) už MWh	0,01 (0,03)	0,01 (0,03)	0,01 (0,03)	0,01 (0,03)	0,01 (0,03)
Diskonto norma prilyginama svertinei kapitalo kainai, kuri apskaičiuojama:						
Diskonto norma (WACC)	procentai	4,0				
Gautos paskolos palūkanų norma	procentai	4,0				

71. Lėšas sistemai įdiegti ir administruoti, kurios kompensuotų energijos išteklių biržos operatoriaus prekybos ilgalaikių sandorių pagrindu organizavimo sąnaudas, numatoma surinkti nustačius energijos išteklių biržos dalyviams fiksuotas ir kintamas įmokas, kaip tai daroma kitose valstybėse. Tokių įmokų pavyzdžiai pateikti 3 lentelėje.

3 lentelė. Ilgalaikių sutarčių rinkų dalyvių įmokos

Mokestis / Rinka	Vienkartinė įmoka, eurai	Metinė dalyvio įmoka, eurai	Kintama įmoka, eurai už 1 MWh	Sandorio įmoka, eurai
Skandinavija (<i>Nord Pool ASA</i>)	–	13 500	0,0035	–

Mokestis / Rinka	Vienkartinė įmoka, eurai	Metinė dalyvio įmoka, eurai	Kintama įmoka, eurai už 1 MWh	Sandorio įmoka, eurai
Olandija, Didžioji Britanija (APX)	–	25 000	0,01	0,5
Vokietija (EEX)	–	12 500	0,01	–
Lenkija (TGE)	–	–	0,049	–
Čekija, Slovakija, Vengrija (<i>Power Exchange Central Europe A. S.</i>)	15 000	14 700	0,025	–
Italija	7 500	10 000	0,01	–
Siūloma Lietuvoje	–	3 000	0,03	–

Dalyvio įmoką sudaro:

fiksuota metinė dalis;

kintama dalis.

Siekiant pritraukti daugiau dalyvių, siūloma didesnė kintama dalis ir mažesnė fiksuota įmokos dalis.

0,03 euro už 1 MWh – prekybos elektros energijos biržoje įmoka.

Kiti biržos operatoriai teigia, kad tokios rinkos įmokos rinkos dalyviams patrauklios.

72. Mažoms rinkoms, kai konkretaus rinkos dalyvio prekybos apyvarta palyginti nedidelė, derėtų orientuotis į mažesnes fiksuotas rinkos dalyvių įmokas, o pagrindines pajamas surinkti iš kintamų (apyvartos ir atsiskaitymų) įmokų, tai didintų rinkos likvidumą ir mažintų rinkos dalyvių koncentraciją. Šiuo atveju rinkoje gali dalyvauti ne tik stambiausi, bet ir smulkesni dalyviai, tą rodo Lietuvos Respublikos „diena-prieš“ elektros energijos biržos veiklos rezultatai.

73. Atsižvelgiant į visus faktorius – investicijų sąnaudas, sistemų administravimo išlaidas, numatomą prekybos sistemos patrauklumo laipsnį naudotojams ir galimus pajamų šaltinius, galima daryti išvadą, kad galimos investicijos į energijos išteklių biržos sistemos diegimą pasiteisintų. Svarbu pažymėti, kad prekybos sistema, pritaikyta energijos išteklių biržoje prekiauti pagal Įstatymą ir jo įgyvendinamuosius teisės aktus keliais energijos ištekliais, leistų santykinai mažinti kiekvieno iš jų prekybos sistemos įdiegimo ir administravimo išlaidas.

74. Bendrą prekybos produktais, susijusiais su elektra, ir produktais, susijusiais su gamtinėmis dujomis, sistemą turi ir kitos valstybės. Tai ypač patrauklu elektros energijos gamintojams, naudojantiems gamtines dujas elektros energijai gaminti. Administruoti tokią sistemą kur kas pigiau.

75. Pritaikyti energijos išteklių biržos aplinką prekiauti gamtinėmis dujomis galima būtų minimaliomis sąnaudomis, todėl iš pradžių, siekiant skatinti prekybą biržoje gamtinėmis dujomis, jos dalyviams, prekiaujantiems gamtinėmis dujomis, neturėtų būti taikoma fiksuota dalyvio įmoka. Palyginti nedidelės sistemos administravimo išlaidos turėtų būti dengiamos tik iš nedidelės apyvartos įmokos, nustatomos tik už įvykdytus gamtinių dujų pirkimo–pardavimo sandorius. Palyginti su elektros energetikos sektoriuje taikomų įmokų dydžiais, apyvartos įmoka už gamtinių dujų pirkimo–pardavimo sandorius galėtų sudaryti tam tikrą procentą sandorio vertės – kad ir 0,1 procento. Pavyzdžiui, jeigu 1 000 kub. metrų gamtinių dujų kainuotų 800 litų, apyvartos įmoka būtų 80 centų už 1 000 kub. metrų.

76. Energijos išteklių biržos elektroninei prekybai aplinkai pritaikyti prekiauti biokuru irgi reikėtų minimalių sąnaudų, todėl siekiant skatinti joje prekybą biokuru biržos dalyviams, prekiaujantiems biokuru, neturėtų būti taikoma fiksuota dalyvio įmoka. Palyginti nedidelės sistemos administravimo išlaidos turėtų būti dengiamos iš apyvartos įmokos, nustatomos tik už įvykdytus biokuro pirkimo–pardavimo sandorius. Palyginti su įmokomis, taikomomis prekybai elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis, apyvartos įmoka už biokuro

pirkimo–pardavimo sandorius galėtų sudaryti tam tikrą procentą sandorio vertės – kad ir 0,1 procento.

77. Pritaikyti energijos išteklių biržos elektroninės prekybos sistemą prekiauti naftos produktų atsargomis, susijusiomis paslaugomis ir kitais produktais galima būtų minimaliomis sąnaudomis, nes pagrindiniai prekybos ištekliai vienodi visiems energijos ištekliais, todėl iš pradžių, siekiant skatinti prekiauti biržoje naftos produktų atsargomis ir susijusiomis teisėmis, energijos išteklių biržos dalyviams, prekiaujantiems naftos produktų atsargomis ir (ar) susijusiomis teisėmis, neturėtų būti taikoma fiksuota dalyvio įmoka. Palyginti nedidelės sistemos administravimo išlaidos turėtų būti dengiamos tik iš apyvartos įmokos, nustatomos tik už įvykdytus naftos produktų atsargų pirkimo–pardavimo ir (ar) susijusių teisių perleidimo (suteikimo) sandorius. Apyvartos įmoka, taikoma prekybai naftos produktų atsargomis, galėtų būti apie 1– 1,2 lito už sandorio naftos produkto toną, o susijusių teisių perleidimo (suteikimo) sandoriams – už vienos tonos naftos atsargų saugojimo ar reikalavimo teisės paslaugą kalendoriniams metams apie 0,07– 0,08 lito (0,02– 0,03 cento už toną parai). Arba apyvartos įmoka galėtų sudaryti tam tikrą procentą sandorio vertės – pavyzdžiui, 0,1 procento.

78. Įstatyme bus nustatyta, kad energijos išteklių biržos operatorius parengia ir suderinęs su energetikos sektoriaus nacionalinio reguliavimo institucija patvirtina energijos išteklių biržos operatoriaus teikiamų paslaugų įkainius, taikomus energijos išteklių rinkos dalyviams, tarp jų ir numatytas dalyvio, apyvartos ar kitokias įmokas, susijusias su naudojimosi energijos išteklių biržos elektronine prekybos sistema.

X. NUMATOMA ĮSTATYMO STRUKTŪRA

79. Įstatymą sudarys 9 skyriai: „I. Bendrosios nuostatos“; „II. Energijos išteklių rinkos valstybinis valdymas ir reguliavimas“; „III. Energijos išteklių rinkos struktūra ir organizavimas“; „IV. Prekyba elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis“; „V. Prekyba gamtinėmis dujomis“; „VI. Centralizuota prekyba biokuru“; „VII. Centralizuota prekyba naftos produktų atsargomis“; „VIII. Skundų nagrinėjimas ir atsakomybė“; „IX. Baigiamosios nuostatos“.

80. I skyriuje „Bendrosios nuostatos“ bus nustatyta Įstatymo paskirtis, reguliavimo dalykas, apibrėžtos pagrindinės Įstatyme vartojamos sąvokos, nustatyti pagrindiniai Įstatymo tikslai, taip pat įtvirtintas bendrasis principas, kad Įstatymas taikomas prekybai energijos ištekliais tiek, kiek to nereglementuoja Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymas, Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymas, Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas ir Lietuvos Respublikos naftos produktų ir naftos valstybės atsargų įstatymas.

81. II skyriuje „Energijos išteklių rinkos valstybinis valdymas ir reguliavimas“ bus nustatyti energijos išteklių rinkos reguliavimo tikslai, nustatyta energijos išteklių rinkos valstybinio valdymo ir reguliavimo funkcijas atliekančių institucijų – Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos ir energetikos sektoriaus nacionalinės reguliavimo institucijos, nurodytos Lietuvos Respublikos energetikos įstatyme, – kompetencija.

82. III skyriuje „Energijos išteklių rinkos struktūra ir organizavimas“ bus nustatyta energijos išteklių rinkos struktūra, pateikti energijos išteklių rinkos organizavimo pagrindai, nustatyti energijos išteklių informacijos valdymo principai, energijos išteklių biržos operatoriaus teisinis statusas, licencijos vykdyti energijos išteklių biržos operatoriaus veiklą išdavimo tvarka, energijos išteklių biržos operatoriaus veiklos nutraukimo ir jos perimamumo pagrindai, energijos išteklių biržos operatoriaus veiklos finansavimo principai, energijos išteklių rinkos dalyvių teisinis statusas, jų registravimo ir veiklos energijos išteklių rinkoje teisiniai pagrindai.

83. IV skyriuje „Prekyba elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis“ bus nustatyti prekybos elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis bendrieji principai, prekybos elektros energija pagal ilgalaikes elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartis

teisiniai reikalavimai, bendradarbiavimo prekiaujant elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis teisiniai pagrindai, numatantys energijos išteklių biržos operatoriaus, elektros energijos biržos operatoriaus ir elektros energijos perdavimo sistemos operatoriaus, taip pat energijos išteklių biržos operatoriaus ir energetikos sektoriaus nacionalinės reguliavimo institucijos bendradarbiavimo principus, nustatytas bendrasis principas, kad elektros energijos rinkos išvestinėmis priemonėmis prekiaujama atskirai nuo prekybos elektros energija „diena-prieš“ elektros energijos biržoje.

84. V skyriuje „Prekyba gamtinėmis dujomis“ bus nustatyti didmeninės prekybos gamtinėmis dujomis bendrieji principai, numatyta galimybė prekiauti gamtinėmis dujomis energijos išteklių biržoje ir dvišalių gamtinių dujų pirkimo–pardavimo sutarčių („imk arba mokėk“) pagrindu, nustatyti prekybos gamtinėmis dujomis pagal dvišales gamtinių dujų pirkimo–pardavimo sutartis ir energijos išteklių biržoje bendrieji reikalavimai, bendradarbiavimo prekiaujant gamtinėmis dujomis ir duomenų saugojimo, energijos išteklių biržos operatoriaus, gamtinių dujų perdavimo sistemos operatoriaus ir energetikos sektoriaus nacionalinės reguliavimo institucijos bendradarbiavimo prekybos gamtinėmis dujomis srityje teisiniai pagrindai, prekybos gamtinėmis dujomis duomenų saugojimo reikalavimai, taikomi gamtinėmis dujomis prekiaujantiems energijos išteklių rinkos dalyviams ir energijos išteklių biržos operatoriui.

85. VI skyriuje „Centralizuota prekyba biokuru“ bus nustatyti centralizuotos elektroninės prekybos biokuru sistemos veiklos teisiniai pagrindai, centralizuotos prekybos biokuru bendrieji principai, prekybos biokuru pagal dvišales biokuro pirkimo-pardavimo sutartis reikalavimai.

86. VII skyriuje „Centralizuota prekyba naftos produktų atsargomis“ bus nustatyti centralizuotos prekybos naftos produktų atsargomis bendrieji principai, centralizuotos prekybos naftos produktų atsargomis aplinkos funkcionavimo ir administravimo teisinės sąlygos.

87. VIII skyriuje „Skundų nagrinėjimas ir atsakomybė“ bus nustatyti skundų ir ginčų, kylančių iš Įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų taikymo, teisiniai pagrindai, sąlyga dėl išankstinės neprivalomos skundų ir ginčų nagrinėjimo ne teisme tvarkos, nustatyti atsakomybės už Įstatymo reikalavimų nesilaikymą teisiniai pagrindai.

88. IX skyriuje „Baigiamosios nuostatos“ bus nustatyta Įstatymo įgyvendinimo sudarant ir administruojant dvišales pirkimo–pardavimo sutartis tvarka, nustatyti iki Įstatymo įsigaliojimo sudarytų dvišalių sutarčių įregistravimo reikalavimai, nurodyta, kas parengs Įstatymo įgyvendinamuosius teisės aktus (arba keis galiojančius), nustatyta Įstatymo įsigaliojimo data.

XI. NUMATOMI PAKEISTI AR PANAIKINTI TEISĖS AKTAI

89. Priėmus Įstatymą ir rengiant jo įgyvendinamuosius teisės aktus, reikės pakeisti kai kurias šių teisės aktų nuostatas ar papildyti juos naujomis nuostatomis, atsižvelgiant į vėlesnius šių teisės aktų pakeitimus po Konceptijos priėmimo:

89.1. Lietuvos Respublikos energetikos įstatymo (Žin., 2002, Nr. [56-2224](#));

89.2. Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo (Žin., 2000, Nr. [66-1984](#); 2004, Nr. [107-3964](#));

89.3. Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymo (Žin., 2000, Nr. [89-2743](#); 2007, Nr. [43-1626](#); 2011, Nr. [87-4186](#));

89.4. Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo (Žin., 2011, Nr. [62-2936](#));

89.5. Lietuvos Respublikos naftos produktų ir naftos valstybės atsargų įstatymo (Žin., 2002, Nr. [72-3008](#));

89.6. Prekybos elektros energija taisyklių, patvirtintų energetikos ministro 2009 m. gruodžio 9 d. įsakymu Nr. 1-244 (Žin., 2009, Nr. [149-6677](#));

89.7. Prekybos naftos produktais, biokuru, bioalyva ir kitais degiaisiais skystais produktais Lietuvos Respublikoje taisyklių, patvirtintų energetikos ministro 2010 m. gruodžio 14 d. įsakymu Nr. 1-346 (Žin., 2010, Nr. [148-7625](#));

89.8. Prekybos apvaliaja mediena taisyklių, patvirtintų aplinkos ministro 2005 m. birželio 29 d. įsakymu Nr. D1-504 (Žin., 2005, Nr. [85-3186](#); 2008, Nr. [115-4395](#));

89.9. Įmonių, veikiančių energetikos srityje, energijos ar kuro, kurių reikia elektros ir šilumos energijai gaminti, pirkimų tvarkos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 3 d. nutarimu Nr. 277 (Žin., 2003, Nr. [23-976](#));

89.10. Naftos produktų ir naftos valstybės atsargų sudarymo, tvarkymo, kaupimo ir kontrolės taisyklių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 5 d. nutarimu Nr. 1901 (Žin., 2002, Nr. [117-5255](#); 2008, Nr. [33-1155](#));

89.11. Energijos išteklių rezervinio kuro atsargų sudarymo, tvarkymo ir naudojimo taisyklių, patvirtintų ūkio ministro 2004 m. spalio 4 d. įsakymu Nr. 4-363 (Žin., 2004, Nr. [148-5384](#)).

90. Priėmus Įstatymą turėtų būti pripažintas negaliojančiu Lietuvos Respublikos biokuro, biodegalų ir bioalyvų įstatymas (Žin., 2000, Nr. [64-1940](#); 2004, Nr. 28-870).
